

5

La renda bàsica (incondicional). Per què és important per a la llibertat i com es pot finançar

Resum

Daniel Raventós

President de la Xarxa Renda Bàsica i professor de la Facultat d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona.

Paraules clau:

renda bàsica, renda bàsica incondicional, renda bàsica universal, liberalisme, republicanisme, treball, feminisme, finançament, IRPF.

La proposta de la renda bàsica ha obtingut l'atenció creixent al llarg dels darrers anys per part de mitjans de comunicació, activistes socials, partits polítics i estaments acadèmics. Aquest capítol analitza la renda bàsica tot parant atenció especialment a dues qüestions essencials: és justa?, i és viable? S'hi aborda sobretot la relació de la renda bàsica amb la llibertat, ja que només la independència material que s'aconseguiria a través d'una renda bàsica donaria a l'individu les possibilitats reals per ser totalment lliure. A més a més, inclou una proposta de finançament de la renda bàsica a Espanya a partir de l'IRPF per a una quantitat igual al llindar de pobresa per a totes les persones que hi resideixen.

Destacats:

1. Els programes condicionats presenten limitacions: trampa de la pobresa, costos administratius, estigmatització i cobertura insuficient.
2. Una renda bàsica d'una quantitat com a mínim igual al llindar de pobresa és la millor manera de garantir l'existència material al conjunt de la població.
3. La innovació social suposa uns riscos, però el que hem d'avaluar és si els avantatges superen amb escreix els inconvenients.
4. És possible finançar una renda bàsica igual al llindar de pobresa sense llevar un cèntim de la recaptació impositiva prèvia a una reforma de l'IRPF.

1. Introducció per evitar confusions

Per evitar la més petita confusió, començaré definint el que habitualment entenem per renda bàsica incondicional. En tot el text m'ajustaré a aquesta definició. La renda bàsica és una assignació monetària a tota la població sense cap mena de condició. O, si recorrem a una definició habitual: «un pagament monetari regular a tota la població, de manera individual, sense comprovació de recursos econòmics ni de la seva situació laboral».¹ És una proposta formalment laica, i es percebria independentment de factors com ara el sexe, el nivell d'ingressos, la religió o l'orientació sexual. La paraula clau és *incondicional*. La incondicionalitat de la renda bàsica n'és la característica més controvertida per als seus detractors i la més interessant per als seus defensors.

En quin àmbit geogràfic s'hauria d'aplicar? Idealment, l'espai geogràfic hauria de ser tot el planeta, però és obvi que hi ha llocs on la renda bàsica ha estat motiu de debat públic i altres en què aquesta proposta ni tan sols ha arribat a orelles de la població. Si la comunitat on s'hagués d'implantar fos molt petita, com ara el cas d'un municipi, el problema sorgiria de la dificultat per finançar la renda bàsica amb els recursos de què solen disposar aquesta mena d'administracions. Per això les propostes de finançament que s'han fet tendeixen a contemplar si més no l'àmbit dels estats, perquè són les administracions que disposen dels recursos fiscals necessaris per finançar una renda bàsica. Hem d'afegir-hi que, segons l'abast geogràfic on fos vigent, seria aconsellable que fos més d'una l'administració pública que atorgués la renda bàsica.

Qui hauria de rebre la renda bàsica? La resposta és senzilla: totes les persones adultes del territori on s'implantés. És a dir, absolutament tota la ciutadania i els residents acreditats. A més a més de les persones adultes, els menors també l'han de rebre? S'han aportat criteris per defensar tres respostes possibles: «sí», «no» i «sí, però un import més baix que la dels adults». La primera resposta equipararia els menors d'edat amb els adults i, per tant, no establiria cap diferència en la percepció de la renda bàsica: ni per edat, ni per import. La segona resposta simplement exclou de la percepció de la renda bàsica tota la població menor d'edat. Potser l'opció més estesa entre els estudiosos i defensors de la renda bàsica (en tot cas, aquesta és la proposta que faig meva) és la tercera, segons la qual els menors haurien de percebre la renda bàsica, però amb un import inferior al de la població adulta. El percentatge de la renda bàsica que haurien de percebre els menors varia també segons els autors.

Un altre aspecte important que cal analitzar és el concepte d'«assignació monetària» que inclou la definició. Per què la renda bàsica s'ha de concretar en una assignació monetària i no en espècie? Una assignació en espècie podria adoptar la forma –cupons, per exemple– que només tingués per finalitat uns usos molt determinats, com ara aliments, roba, serveis sanitaris o una combinació d'aquests béns i serveis. És perfectament defensable que, en igualtat de condicions, la renda bàsica en moneda corrent dona un marge de llibertat més gran que l'assignació en espècie. Si el consum està limitat a dos o tres tipus de productes, no hi ha dubte que la llibertat d'elecció està més restringida que no pas si hom pot comprar aquests mateixos productes o altres.

Els subsidis condicionats com, per exemple, les rendes d'insuficiència de rendes o per a pobres de les comunitats autònomes espanyoles, no són una renda bàsica. Són condicionals, i la renda bàsica és incondicional.

2. Limitacions dels subsidis condicionats

Per què és important la incondicionalitat de la renda bàsica? Hi ha molts motius; comencem analitzant els subsidis condicionats i els resultats que han aportat després de dècades d'experiència.

Els subsidis condicionats han mostrat les seves limitacions. Quines? N'hi ha una bona colla; només n'apuntaré quatre, d'altra banda ben conegudes, però crec que no prou valorades, sigui per la comoditat de la rutina, sigui per peresa intel·lectual o cognitiva de mirar més enllà del que coneixem o per qualsevol altre motiu.

- ❶ La trampa de la pobresa. Aquest problema és molt greu. Quan hom és perceptor d'un subsidi condicionat, hi ha un fort desincentiu per cercar i fer una feina remunerada, ja que això implica la pèrdua total o parcial del subsidi. Per contrast, la renda bàsica funciona com una base o un terra, no com un sostre: el fet de tenir una feina remunerada no implica la pèrdua de la renda bàsica, amb la qual cosa deixa d'haver-hi desincentiu per a l'activitat. Per cert, cal observar que, indirectament relacionat amb aquest problema, hi ha el del petit frau fiscal, l'incentiu del qual desapareix amb una renda bàsica. La no acumulabilitat dels subsidis condicionats a altres rendes motiva aquest petit frau fiscal. Els beneficis a curt termini davant la possibilitat d'obtenir dues rendes (la de la prestació i la d'una activitat desenvolupada en l'àmbit de l'anomenat treball no declarat) estimulen la materialització d'aquest frau. Encara que els perjudicis a llarg termini (treball no declarat que no constarà mai com a mereixedor de ser tingut en compte a l'hora del càlcul futur de possibles drets de pensions de jubilació) i no tan a llarg termini (la impossibilitat d'accedir a l'assegurança d'atur) són molt grans, les necessitats del curt termini pesen més. Per no deixar el plantejament d'una manera tan general, posaré tres exemples sorgits en converses amb professionals dels serveis socials o experts en el funcionament de les rendes mínimes/garantides que expliquen la seva pràctica diària amb les famílies perceptores d'alguna renda condicionada, i són tres mostres de les trampes de pobresa (a més d'ineficiència i de precarietat) que impliquen aquests subsidis.²
- Cas 1. Família que cobra 1.200 euros mensuals de la Renda garantida de ciutadania (RGC) catalana perquè tots els seus membres en edat de treballar estan a l'atur. Un dels fills rep una oferta de feina de 900 euros mensuals per a la campanya turística. La família prohibeix al fill d'acceptar l'oferta, ja que això implicaria la suspensió del cobrament de l'RGC i haurien d'esperar sis mesos per tornar a cobrar-la. La llei diu que no es poden rebutjar ofertes laborals adequades, sota pena de perdre els ajuts, però com que els serveis públics d'intermediació pràcticament no actuen (menys del 4% de les feines s'aconsegueixen mitjançant les oficines d'ocupació), al final acaben rebutjant feines temporals perquè la racionalitat d'una família sota ingressos mínims els diu que val més un pardal a la mà que no pas sortir temporalment de l'ajuda i després encomanar-se als astres o als déus per recuperar-la.

- Cas 2. Persona que, un cop exhaurida la prestació de l'atur, passa a cobrar la Renda de garantia d'ingressos (RGI) basca (644 euros mensuals) i, passat un temps, li ofereixen una feina a temps parcial de 650 euros nets en 12 pagues: la seva RGI es redueix a 358 euros i els seus ingressos passen a ser de 1.008 euros. Al seu torn, una persona que mai no ha cobrat l'RGI cobra 650 euros nets per fer una feina semblant (amb l'agreuement comparatiu que això representa). Aquest estímul a l'ocupació dura 3 anys com a molt i després passarà a cobrar els 644 euros, i qualsevol feina que li ofereixin per sota d'aquesta quantitat implicarà tenir menys ingressos. La combinació de totes dues genera inequitat entre els individus i, a llarg termini, la trampa de la pobresa o les feines irregulars.
- Cas 3. Persona a l'atur que cobra 600 euros de la renda garantida de Navarra. Troba una feina a temps parcial de 400 euros nets i passa a cobrar 520 euros de renda garantida, en total 920 euros. Al cap d'un temps li ofereixen passar a jornada completa i cobrar 800 euros nets, la renda garantida es reduiria a 160 euros i en total cobraria 960 euros, 40 euros mensuals nets més per treballar 20 hores més per setmana. Ja no queden sistemes fiscals tan expropiatoris com aquest per als pobres.

Són tres casos de diferents trampes de pobresa i precarietat que generen les rendes garantides condicionades i que no existirien amb una renda bàsica, en la qual qualsevol ingrés del treball s'afegeix a la renda. Els incentius per treballar irregularment serien molt menors. Cap partit amb opció de governar es qüestiona seriosament que aquests sistemes siguin intrínsecament defectuosos. Fins i tot Podem, que en un primer moment defensava la renda bàsica com a objectiu electoral, va abandonar ràpidament la proposta per plantejar, a les dues eleccions generals del 2015 i el 2016, un sistema de rendes mínimes als seus programes, això sí, amb un complement d'estímuls als salaris baixos semblant al del País Basc o Navarra que veïem als exemples i, per tant, amb els mateixos problemes i defectes.

- 2 Els costos administratius immensos dels subsidis condicionats. Aquest és un conegut problema que ve d'antic. Els costos són immensos en vessants diferents, però n'hi ha un que és especialment interessant: els costos són molt alts en proporció amb les poques persones que perceben aquests subsidis. La condicionalitat implica control, el control implica despeses de gestió i administració. La mecànica és prou coneguda: es tracta de controlar si la persona perceptora del subsidi condicionat compleix els requisits legals i, no menys important, si una vegada que aquesta persona ha aconseguit esquivar totes les condicionalitats burocràtiques, percep el subsidi condicionat i continua complint les condicions que la continuen fent mereixedora de la percepció. Milers, desenes de milers, centenars de milers de persones, segons la població i el lloc, dedicades a controlar la condicionalitat dels subsidis condicionats. Un monument a la irracionalitat i a la ineficiència. La renda bàsica no tindria costos derivats de la condicionalitat, perquè és incondicional i no caldria un exèrcit de controladors per identificar qui ha de rebre el subsidi condicionat i qui no. La rebria tota la població, incondicionalment.
- 3 L'estigmatització associada als subsidis condicionats: l'obligació a la qual se sotmeten els candidats a perceptors d'haver de significar-se, a les finestretes de l'administració, com a «pobres» o com a «malalts», per no dir directament culpables de ser uns «fracassats».

- 4 La cobertura insuficient dels programes de subsidis condicionats, per diferents que siguin entre ells, és un altre dels problemes que presenten. En realitat, es tracta de programes que no arriben a la totalitat de la població que potencialment en podria ser beneficiària. El cas del País Basc n'és un exemple immillorable. I ho és perquè és el millor subsidi per a pobres d'Espanya, una cosa que ningú no posa en dubte, i un dels millors de la Unió Europea. No obstant això, el programa de subsidi per a pobres d'aquesta comunitat ha quedat molt per sota dels objectius que s'havia proposat el mateix programa.³

Una consideració general sobre els subsidis condicionats. Els subsidis condicionats, bàsicament, s'han concebut per ajudar els que han fracassat. Els que han caigut. Perquè han quedat aturats, perquè no arriben a un nivell de renda determinat, perquè tenen algun problema d'ingressos... Se suposa que és una circumstància més o menys extraordinària. L'ordinari és viure d'un treball assalariat. La renda bàsica, per contrast, representa garantir abans que res l'existència material, pel fet de ser ciutadà o ciutadana. Un cop garantida l'existència material, podem entrar en altres consideracions, però en primer lloc es tracta d'establir aquesta garantia bàsica. La diferència fonamental entre la renda bàsica i els subsidis condicionats –també els de condicionalitat una mica més relaxada– s'expressa en termes de llibertat. La lògica dels subsidis condicionats no és una altra que l'ajuda *ex post* a aquells que han fracassat, als que han caigut i ho poden demostrar davant la burocràcia estatal. Perquè es troben aturats; perquè, tot i tenir una feina remunerada, no arriben al llindar de pobresa –a Espanya aquesta és la realitat per al 15% dels treballadors assalariats–; perquè presenten alguna mena de diversitat funcional que els fa, precisament, «disfuncionals» en els actuals mercats de treball, totes aquestes persones són mereixedores legítimes d'una tutela *ex post*. I no hi ha dubte que un món amb tutela *ex post* és més desitjable que un món sense cap mecanisme de protecció. Però la mera assistència *ex post* ens porta sense remei a la pèrdua de la llibertat efectiva. Quan operem *ex post*, ens veiem obligats a acatar l'*statu quo*, a prendre els mercats tal com estan configurats políticament, començant pels de treball, com un fet consumat. I en cas que fracassem... se'ns ofereix una taula de salvació. Cal remarcar, però, que en cap moment d'aquest recorregut hem pogut actuar com a lliures i iguals: les persones sempre s'han vist obligades a fer-ho com a suplicants submisos. En canvi, amb la renda bàsica s'obté la lògica incondicional de les mesures que entren en vigor *ex ante*, com a drets de ciutadania.⁴

He sentit i he llegit més de dues i de tres vegades una afirmació que podem resumir breument així: «per defensar la renda bàsica no hem de criticar els subsidis condicionats», o bé «no hem de contraposar les dues mesures». És una afirmació curiosa. La condicionalitat és una manera d'entendre les coses; la incondicionalitat, una altra. La condicionalitat té molts problemes i defectes; aquí només n'hem exposat alguns. Crec que el fet de denunciar aquests problemes i defectes forma part de l'honestedat intel·lectual més elemental. Si algunes posicions polítiques els fan servir per propugnar el desmantellament de l'estat del benestar i proposar mesures que perjudiquen la part més desafavorida de la societat, això és un altre problema que podria copsar fins i tot l'especialista en subsidis condicionats menys sofisticat. O això vull creure.

3. Per què ara es parla tant de la renda bàsica?

La proposta de la renda bàsica ha obtingut una atenció creixent al llarg dels dos o tres últims anys per part de mitjans de comunicació, activistes socials, partits polítics i estaments acadèmics. Una part de l'explicació es pot entendre perquè la renda bàsica resulta espectacular: diners a canvi de «res»? Aquesta espectacularitat atreu

–per què ens hem d’enganyar– alguns mitjans de comunicació. Però una altra part de l’explicació d’aquesta atenció massiva és menys superficial. Alguns dels motius principals són aquests:

- 1 El fracàs dels subsidis condicionats. Ja n’hem parlat més amunt, però ara cal afegir-hi alguna altra precisió més. Quan diem *fracàs* hem d’entendre la diferència entre el que pretenien i el que han aconseguit aquests subsidis condicionats. L’experiència que en tenim de fa dècades a diferents països permet fer-ne un balanç més general. En el cas d’Espanya, i com ja hem esmentat abans, disposem de la llarga experiència d’una de les rendes garantides condicionades més generoses de la Unió Europea, la del País Basc. Hi ha qui se sent molt molest amb aquesta mena de crítiques, perquè considera que els subsidis condicionats han fet una gran feina. Sí, no es tracta de negar una evidència. La constatació és certa, però trivial. El que interessa és veure’n les limitacions i comprovar com la renda bàsica supera molt bé els problemes o les limitacions d’aquests subsidis condicionats, i això ha fet que guanyi cada vegada més partidaris.
- 2 El treball assalariat ja no és una garantia de salvar-se de la pobresa. L’increment dels treballadors pobres (*working poor*) és una constatació. És a dir, la població que, tot i tenir una feina legal, es pot considerar pobra. Després de les desregulacions industrials i la destrucció del teixit productiu d’àmplies zones geogràfiques, en marxa des de fa dècades i accentuades arran de la recessió del 2008, a més de les polítiques econòmiques de retallades i austeritat imposades per la Unió Europea, la pobresa s’ha estès a nous sectors de la població, la majoria dels quals havien gaudit d’una posició socioeconòmica relativament còmoda durant els trenta anys posteriors a la segona guerra mundial, quan l’estat del benestar va conèixer la seva època més gloriosa a Europa. El canvi ha estat dràstic: l’any 2015 a la UE hi havia un 13,2% de treballadors pobres, a Espanya gairebé el 15%.
- 3 La proliferació de projectes pilot sobre la renda bàsica. Els darrers anys s’han posat en funcionament o encara són vigents experiments (molt parcials) de renda bàsica. Finlàndia, Barcelona, Utrecht, Namíbia... Això fa molta fressa i ha motivat que la renda bàsica aparegui de vegades de manera sensacionalista a molts titulars de premsa.
- 4 L’automatització i la substitució de molts llocs de treball. Prolifereixen els informes i els estudis sobre la substitució en un període de temps més o menys curt de molts llocs de treball. I no tots de baixa qualificació. Encara que les opinions són discrepants, un percentatge molt important d’estudiosos s’inclinen per concloure que les màquines suposaran més pèrdues d’ocupació que no pas els llocs de treball que es crearan a causa de la mecanització. Aquesta perspectiva ha motivat que la renda bàsica sigui vista com una alternativa que cal tenir en compte.
- 5 Les condicions de vida i de treball cada vegada pitjors d’una bona part de la població no rica. Encara que es parla de recuperació econòmica, les condicions de la gran majoria de població són pitjors que abans de l’esclat de la gran crisi fa una dècada. Aquí l’evidència estadística és tan abundant que no val la pena que ens hi detinguem. Aquesta realitat també ha motivat que la renda bàsica sigui vista per cada vegada més persones com una mesura d’aplicació immediata per afrontar aquesta situació.

4. Els fonaments. Què té a veure la renda bàsica amb la llibertat?

D'ençà que es va començar a debatre més de trenta anys enrere, llavors en ambients gairebé exclusivament acadèmics, la renda bàsica va haver de superar dues qüestions decisives. La primera: és justa? I la segona: és viable? De la viabilitat en parlarem més endavant; ara abordem la justícia de la renda bàsica.⁵

4.1. Liberalismes

Comencem per una distinció elemental: el liberalisme realment existent i el liberalisme acadèmic. Són conceptes molt diferents.

El liberalisme realment existent, al marge dels mites, té una vida d'una mica més de dos segles; és el liberalisme que neix al començament del segle XIX i que arriba fins als nostres dies.⁶

«La paraula “liberalisme” és un neologisme procedent de les Corts espanyoles de Cadis (1812) i que va prosperar a la França de la monarquia orleanista de 1830-1848. El significat que va arribar a tenir a Europa, en qüestió de política nacional o interior, durant la franja central del segle XIX va ser si fa no fa aquest: partidari d'una monarquia constitucional a l'anglesa, entesa com un punt mitjà entre el republicanisme parlamentari amb sufragi universal democràtic i l'absolutisme continental tradicional (els pseudoparlaments monàrquics constitucionals liberals no podien controlar ni enderrocar un govern que només era responsable davant el rei constitucional).»⁷

Sobre el liberalisme polític que ha existit, és gairebé còmic com d'esteses estan algunes confusions sobre el seu maridatge amb la democràcia i la llibertat. Per posar tan sols una mostra del que vull dir sense fer servir gaires paraules, recordem que, per al socialisme europeu del segle XIX, el liberalisme polític significava «monarquisme antirepublicà, constitucionalisme antiparlamentari i aferrissada hostilitat al sufragi universal».⁸

I el que resulta realment fantàstic des d'un punt de vista històric i conceptual és qualificar de liberals autors dels segles XVII i XVIII, com ara John Locke, Adam Smith, Immanuel Kant i, meravella de les meravelles, Maximilien Robespierre! El primer va morir el 1704, el segon el 1790 i el tercer el 1804. Robespierre, el 1794. Difícilment podrien ser partidaris o components d'una noció que encara no s'havia inventat.⁹

El liberalisme acadèmic, en canvi, és una amalgama en què poden entrar autors que políticament se situarien molt a la dreta, uns altres al centre i, finalment, uns altres a l'esquerra més o menys moderada. Dins el liberalisme acadèmic podem trobar-hi moltes subespècies: llibertarisme, igualitarisme, propietarisme...¹⁰ Què tenen en comú aquestes teories acadèmiques liberals de la justícia? Segons un dels acadèmics liberals més destacats, allò que tenen en comú és «una concepció que prohibeix tota jerarquia [per part del govern] de les diverses concepcions de la vida bona que es puguin trobar en la societat».¹¹

Un text imprescindible que aborda a fons una manera molt estesa d'entendre i elaborar la filosofia política liberal acadèmica (i, en general, la filosofia política i moral més estesa acadèmicament) és el que van escriure ja fa més d'una dècada Maria Julia Bertomeu i Antoni Domènech dedicat al rawlsisme metodològic.¹² En aquest text, els autors expliquen alguns defectes d'aquesta manera de fer ètica i filosofia

política que la converteixen en ben poc interessant més enllà de la vida acadèmica i les seves formes de fer carrera. Entre aquests defectes remarquen especialment el raonament polític i moral fonamentat en supòsits ideals, ahistòrics i ainstitucionals, divorciat de les condicions d'existència material, és a dir, de la realitat social, econòmica i política realment existent. Una forma ben clara que recull una part del que significa el «rawlsisme metodològic» va ser la utilitzada per Gerald Cohen: «La meua concepció de la filosofia moral i política era, i és, del tipus acadèmic corrent: es tracta de disciplines ahistòriques que se serveixen de la reflexió filosòfica abstracta per estudiar la naturalesa i la veritat dels judicis normatius».¹³

Així que, en oposició amb el que defensen determinats mites, el liberalisme històric, especialment el doctrinari del segle XIX, va ser un enemic declarat de la democràcia, la llibertat i la igualtat.¹⁴

4.2. Republicanismes

Des d'un punt de vista polític, crec que és molt més interessant i fecund el republicanisme. Em limitaré a dues distincions: el republicanisme històric (que al seu torn es divideix en oligàrquic i democràtic) i el neorepublicanisme acadèmic, degut, entre altres, a Quentin Skinner, J.G.A. Pocock i, potser especialment, a Philip Pettit, però que no desenvoluparé aquí.¹⁵

El republicanisme és una tradició que té més de 2.300 anys. Ha revestit realitats molt diferents i ha disposat d'autors molt allunyats històricament.

El republicanisme té dues grans variants. La variant democràtica aspira a la universalització de la llibertat republicana i a la consegüent inclusió ciutadana de la majoria pobra, i fins i tot al govern d'aquesta majoria de pobres. La variant antidemocràtica o oligàrquica pretén l'exclusió de la vida civil i política dels que viuen del seu treball, i el monopoli del poder polític per part dels propietaris rics.

La tradició republicana democràtica l'hem de cercar a l'Atenes posterior a l'any 461 abans de la nostra era. Allà va triomfar el programa democràtic revolucionari del món clàssic dels pobres lliures, que podem resumir en: 1) la redistribució de la terra; 2) la supressió de l'esclavitud per deutes, i 3) el sufragi universal acompanyat d'una remuneració suficient (*misthón*) per als càrrecs públics electes. És important remarcar que *democràcia*, per als grecs, significava govern dels pobres (lliures).¹⁶

Independentment de les seves diferències en altres aspectes, els autors republicans han compartit aquestes dues conviccions:

- Una: que el fet de no tenir assegurat el dret a l'existència per manca de propietat suposa no ser subjecte de dret propi, *sui iuris*, i viure a la mercè d'uns altres. Les relacions de dependència i subalternitat fan que sigui un subjecte de dret aliè, un *alieni iuris*, un alienat. Ser lliure és estar exempt de demanar permís a un altre per viure o sobreviure, per existir socialment; qui depèn d'un altre particular per viure és arbitràriament interferible (efectivament o potencialment) per aquest altre i, per tant, no és lliure.
- Independentment de si aquells que en gaudeixen són molts (democràcia plebea) o pocs (oligarquia plutocràtica), la llibertat republicana, que sempre es fonamenta en la propietat i en la independència material (o el «dret a l'existència»)¹⁷ que se'n deriva, no es podria mantenir si la propietat estigués distribuïda d'una manera tan desigual i polaritzada que uns pocs particulars estiguessin en condicions de desafiar la república, de disputar amb èxit al comú de la ciutadania el dret a determinar el bé públic. Com bé va observar Maquiavel, quan el gruix de la propietat està distribuït entre uns pocs gentilhomes o magnats, no hi ha espai per instituir cap república.

La tradició republicana oligàrquica (i antidemocràtica) es va negar, per diferents motius, a universalitzar la propietat. El republicanisme democràtic i no democràtic (o oligàrquic) comparteixen la perspectiva que la llibertat no està dissociada de les condicions materials d'existència, en un clar contrast amb l'èxit de l'invent liberal segons el qual la llibertat no té a veure amb les condicions d'existència. No obstant això, així com el republicanisme no democràtic sosté que els no propietaris han de ser exclosos de la ciutadania i això vol dir de la llibertat plena, el republicanisme democràtic defensa que cal assegurar els mitjans perquè tota la ciutadania sigui materialment independent i, amb això, sigui possible la llibertat esmentada.

La propietat és fonamental per a la tradició republicana. La definició de propietat que fins avui ha triomfat i sobre la qual molts filòsofs i polítics liberals i llibertarians han construït el seu corpus doctrinal va ser la que va popularitzar William Blackstone el segle XVIII: «el domini exclusiu i despòtic que un home exigeix i exerceix sobre les coses externes del món, amb l'exclusió total de qualsevol altre individu de l'univers».¹⁸ Posteriorment, el liberalisme la va fer seva.¹⁹ I el neoliberalisme també, és clar. És la mateixa concepció de la propietat «despòtica i excloent» dels influents ideòlegs del que més endavant es va anomenar, amb més o menys fortuna, neoliberalisme, sobretot, per esmentar-ne només un, Friedrich Hayek.

Aquesta concepció de la propietat va fer fortuna. És la que impera encara avui majoritàriament, tot i que històricament hi ha hagut altres formes prou importants de propietat: els *commons*, els empius, els *Allmende*. Blackstone mateix admetia l'existència d'altres propietats no «exclusives i despòtiques» com algunes de tipus comunal. La concepció «despòtica» blackstoniana és només una de les formes històriques de la propietat, però té una gran importància, ja que constitueix la base d'una bona part dels codis civils actuals.²⁰ I prové del dret civil romà. Però no ha estat, tornem a repetir-ho, l'única forma històrica de propietat. Una altra forma és la propietat entesa com a «control» sobre el recurs posseït, un control que confereix independència material. Aquesta és la forma de propietat que interessa al republicanisme.²¹ En aquesta tradició, la independència que confereix la propietat no és un afer de mer interès propi privat, sinó de la importància política més gran, tant per a l'exercici de la llibertat com per a la realització de l'autogovern republicà, ja que el fet de tenir una base material assegurada és indispensable per a la independència i la competència polítiques.

Comparem la concepció de la propietat despòtica i excloent de Blackstone amb la d'un republicà eminent, Robespierre, el qual, per establir la legitimitat de la propietat, proposava els articles següents:²²

Article 1. La propietat és el dret que té cada ciutadà de gaudir de la porció de béns que li garanteix la llei i disposar-ne.

Article 2. El dret a la propietat està limitat, com tots els altres, per l'obligació de respectar els drets aliens.

Article 3. No pot perjudicar la seguretat, ni la llibertat, ni l'existència, ni la propietat dels nostres semblants.

Article 4. Tota possessió, tot tràfic que violi aquest principi és il·lícit i immoral.

Podem concretar la relació entre propietat i llibertat en la concepció històrica republicana gairebé en forma de tesi, resumidament:²³

El republicanisme gira entorn de la idea, central en aquesta tradició, segons la qual els individus no poden ser lliures si la seva existència material no està garantida políticament.

En la tradició històrica republicana, el problema de la llibertat es planteja d'aquesta manera:²⁴

X és lliure republicanament (dins la vida social) si:

- A té una existència social autònoma i, per tant, pot viure pels seus propis mitjans (normalment, la seva propietat), amb la qual cosa no depèn d'un altre particular per viure;
- B ningú no pot interferir arbitràriament (és a dir, il·lícitament o il·legalment) en l'àmbit d'existència social autònoma d'X (en la seva propietat).

De manera que:

- C la república pot interferir lícitament en l'àmbit d'existència social autònoma d'X, sempre que X estigui en relació política de parigualtat amb tots els altres ciutadans lliures de la república, amb la mateixa capacitat de governar i ser governat;
- D qualsevol interferència (d'un particular o del conjunt de la república) en l'àmbit d'existència social privada d'X que danyi aquest àmbit fins al punt que X perdi la seva autonomia social i això el posi a la mercè de tercers, és il·lícita;
- E la república té l'obligació d'interferir en l'àmbit d'existència social privada d'X si aquest àmbit privat capacita X per disputar amb possibilitats d'èxit a la república el dret d'aquesta darrera a definir el bé públic. És a dir, la república ha de garantir la llibertat republicana a tota la ciutadania.

Finalment:

- F X està afermat en la seva llibertat cívica i política per un nucli dur –més o menys gran– de drets *constitutius* (no merament instrumentals)²⁵ que ningú li pot prendre, ni ell mateix pot alienar (vendre o donar) a voluntat, sense que perdi amb això la seva condició de ciutadà lliure.

El republicanisme oligàrquic i el republicanisme democràtic han compartit la mateixa concepció de la llibertat –els individus no poden ser lliures si la seva existència material no està garantida–; la diferència està en el fet que la porció de la població cridada a tenir garantit el dret a l'existència material no és la mateixa per a totes dues formes de republicanisme. Per al republicanisme oligàrquic, només han de gaudir de llibertat aquells homes que posseeixen alguna forma de propietat, algun conjunt de recursos materials que els faci independents. Al contrari, per al republicanisme democràtic, la llibertat ha d'arribar a tots els homes i les dones que viuen a la comunitat. Tots els individus han de tenir la seva existència material políticament garantida.

És important remarcar que el republicanisme no entén la igualtat com igualtat de recursos, sinó que concep la igualtat com a llibertat recíproca. Efectivament, la igualtat, la reciprocitat en l'exercici de la llibertat, emergeix en una comunitat en la qual les institucions polítiques reconeixen la igualtat civil de tots els seus membres i, per tant, els confereix a tots l'estatus d'actors socials materialment independents perquè tenen l'existència garantida.

Segons el republicanisme, totes les interferències arbitràries limiten la llibertat individual, però no totes tenen la mateixa rellevància social i política. L'evidència històrica mostra que algunes són normativament més rellevants que altres quan es tracta de comprendre com actuen les institucions socials i quan es tracta de pres-

criure com ho haurien de fer. Això és així perquè aquestes interferències i no unes altres es troben íntimament vinculades als mecanismes fonamentals que regeixen la dinàmica de les societats humanes, mecanismes que inclouen, per exemple, la lluita de classes. En altres paraules, les estafes o les mentides són interferències arbitràries que poden tenir efectes negatius en la vida dels agents interferits. L'estructura de les societats contemporànies, però, no es basa en estafes i mentides (per moltes que n'hi hagi), sinó en drets de propietat. Això ens permet d'afirmar que la distinció principal que hem de fer per comprendre les societats contemporànies és la distinció entre rics i pobres. Rics i pobres vol dir, com s'ha entès en la tradició republicana ja des d'Aristòtil, «gent independent» i «gent dependent» (d'altri). Gent que té l'existència material garantida, la independent, i gent que no la té i depèn d'altres per a aquesta existència, la dependent. Aquesta distinció és normativament més rellevant per calibrar l'abast de la llibertat que no pas les distincions estrictament estadístiques, per útils que puguin ser en altres aspectes, que emanen de l'ús de criteris de rics i pobres basats en els nivells d'ingressos. En les societats contemporànies, la gent rica posseeix un conjunt de recursos materials que els garanteix l'existència, i la gent pobre habitualment s'ha de vendre cinc dies per setmana, o més, als propietaris d'aquests recursos materials a fi de subsistir, i és llavors que solen esdevenir treballadors assalariats.

No obstant això, és important ser conscients que, a més a més d'aquest «terra», hem de considerar també la introducció d'alguna mena de «sostre». Vegem per què. A les societats capitalistes d'avui, els individus o grups d'individus que posseeixen grans sumes de recursos materials –especialment les empreses transnacionals i els seus grans propietaris– tenen la capacitat d'interferir arbitràriament en les condicions d'existència material de milions de persones; tenen la capacitat de modelar l'estructura dels mercats i de condicionar la naturalesa d'economies senceres; tenen la capacitat d'imposar, al si de les unitats productives, les condicions de treball dels que depenen d'ells per viure; tenen la capacitat de desposseir milions de persones pobres –dependents– dels mitjans necessaris per sostenir, tant als països pobres com als rics, formes tradicionals o alternatives de gestionar l'àmbit productiu; tenen, finalment, la capacitat de condicionar l'agenda i les decisions polítiques. Tal com Franklin D. Roosevelt va posar de manifest en l'interessant discurs sobre l'estat de la Unió que va fer el 1935, «cal que ens desfem d'aquesta concepció de l'adquisició de la riquesa que, a través de l'obtenció de beneficis excessius, genera un poder privat desproporcionat que habilita uns quants per interferir en els afers privats i, per a la nostra desgràcia, també en els afers públics».²⁶ Una cosa molt semblant al que va escriure Louis Brandeis (1856-1942), jutge del Tribunal Suprem dels Estats Units del 1916 al 1939: «Podem tenir democràcia o podem tenir riquesa concentrada en unes poques mans, però no podem tenir totes dues coses».

4.2.1. La fonamentació de la llibertat republicana de la renda bàsica

Arribats aquí, és el moment d'introduir la justificació republicana de la renda bàsica. Que és com dir la justificació que millor apunta a la relació de la renda bàsica amb la llibertat. Una renda bàsica d'una quantitat almenys igual al llindar de pobresa és la millor manera, a les societats contemporànies, de garantir l'existència material al conjunt de la població, d'acord amb l'ideari del republicanisme democràtic. La independència, l'existència material, la base autònoma (són expressions aquí perfectament permutables) que confereix la propietat és una condició indispensable per a l'exercici de la llibertat. D'aquí la idea suggerida per una part dels defensors republicans de la renda bàsica: «universalitzar la propietat». El fet d'universalitzar la propietat s'ha d'entendre d'una manera metafòrica. O com una reconversió de

la propietat de la concepció blackstoniana a la robespierrista (no com un «domini exclusiu i despòtic», sinó de manera que «no pugui perjudicar ni la seguretat, ni la llibertat, ni l'existència, ni la propietat dels nostres semblants»). En altres paraules: universalitzar la propietat s'ha d'entendre aquí de manera equivalent a garantir a tota la població l'existència material, sense la qual la llibertat no és possible. Tal com hem vist, el republicanisme democràtic es troba fortament compromès amb la causa de la independència socioeconòmica dels individus. El seu objectiu principal és la garantia que els individus siguin independents tant de la caritat –pública i privada– com de la possible arbitrarietat dels anomenats «ocupadors», és a dir, dels propietaris.²⁷

Quines són les esferes de llibertat (republicana) que podria obrir una renda bàsica? Només la independència material que s'aconseguiria per mitjà d'una renda bàsica donaria a la dona més possibilitats reals per alliberar-se de no ser dominada pel seu company. La independència econòmica que s'assoleix amb una renda bàsica pot actuar com una mena de «contrapoder» domèstic capaç de modificar les relacions de dominació i subordinació entre sexes i incrementar el poder de negociació de les dones a la llar, especialment el d'aquelles que depenen econòmicament de les seves parelles.

Només la independència material que s'aconseguiria per mitjà d'una renda bàsica permetria que els joves triessin rebutjar un sou baix o una feina precària. O, per dir-ho com ja ho descriuen molts autors, una «feina de merda». Només la independència material que s'aconseguiria per mitjà d'una renda bàsica permetria que la persona sense una feina remunerada optés per fer certes feines no remunerades que puguin aportar beneficis a la societat i, així, evitar l'estigma social que comporta la percepció del subsidi d'atur (si n'hi ha) o el subsidi per als pobres, independentment de com s'anomeni.

Només la independència material que s'aconseguiria per mitjà d'una renda bàsica permetria que un treballador assalariat pogués triar entre un ventall més ampli de feines, potser algunes més gratificants o més ben pagades –o pitjor remunerades, però indiscutiblement més gratificants–. La independència material, doncs, incrementa la llibertat, la qual cosa suggereix que una renda bàsica prou generosa, en universalitzar un grau d'independència significatiu, eixamplaria l'espai per al gaudi de relacions socials en un context d'absència de dominació.

És oportú insistir en l'anàlisi de totes aquestes consideracions en relació amb la realitat dels treballadors assalariats. La renda bàsica, en conferir als treballadors un poder de negociació més gran –o, dit en termes més dràstics però potser més precisos, un poder de resistència més gran davant les repetides agressions per part dels ocupadors–, els permetria enfrontar-se als processos de negociació laboral amb més possibilitats d'aconseguir els seus objectius, si més no en part. Efectivament, sembla evident que als treballadors els resultaria més fàcil –i més segur– amenaçar d'abandonar la negociació si tinguessin uns recursos econòmics a la seva disposició. És sabut que la capacitat per fer amenaces creïbles presenta una alta correlació positiva amb el poder de negociació dels agents. En suma, sembla raonable pensar que la seguretat en els ingressos monetaris aconseguida per mitjà d'una renda bàsica permetria que els treballadors no es veiessin forçats a acceptar qualsevol mena d'oferta de feina. Michal Kalecki, que va mantenir una relació intel·lectualment molt estreta amb altres grans economistes com ara Joan Robinson, Piero Sraffa, John Maynard Keynes, entre altres, i que va fer importants contribucions a la teoria del cicle econòmic, es va referir a l'«efecte disciplinador» de l'atur. Aquest autor assegurava que, com més ens allunyem de la plena ocupació, més augmenta

l'efecte disciplinador de la força de treball. Com més augmenta la vulnerabilitat en les possibilitats de perdre el lloc de treball, més gran és la disposició a acceptar l'empitjorament en les condicions laborals, no només salarials. En una situació com la que podem constatar al començament del 2019, amb una experiència de diversos anys de deterioració de les condicions de vida i treball d'una gran part de la població, es dispara l'efecte disciplinador al qual es refereix Kalecki: l'alternativa de perdre la feina sempre és pitjor que la d'acceptar condicions laborals cada vegada pitjors. Fins i tot alguns economistes han arribat a justificar aquesta situació tot afirmant amb aquella alegria que «és pitjor tenir una mala feina que no pas no tenir-ne cap». Amb una renda bàsica, l'efecte disciplinador quedaria molt afeblit, si no anul·lat del tot. En efecte, el poder de negociació de la classe treballadora augmentaria amb una renda bàsica.²⁸ Molts treballadors se sentirien més protegits que no ara per negar-se a acceptar condicions laborals que s'han arribat a qualificar de semiesclavitud.

La renda bàsica, doncs, podria actuar com una mena de caixa de resistència sindical. D'aquesta manera, des del moment en què la sortida del mercat de treball –la *fallback position*– resultés practicable, les relacions laborals es mostrarien menys coercitives. Així, la seguretat en els recursos econòmics capacitaria totes les persones, primer, per rebutjar de manera convincent i efectiva situacions alienants, la qual cosa implicaria una davallada dels nivells de dominació; i, segon, per planificar i dur a la pràctica formes d'organització del treball alternatives, i això es traduiria, finalment, en graus més alts d'autorealització.

Dit altrament, la seguretat dels recursos econòmics capacitaria els individus per rebutjar, en determinades circumstàncies –i d'acord amb els propis desigs–, allò que el dret civil romà anomenava *locatio conductio operarum*. El dret civil romà feia una clara distinció entre dos tipus de contractes de treball: la *locatio conductio opera* i la *locatio conductio operarum*. El primer era un «contracte d'obra» pel qual un particular contractava un altre particular –un orfebre, per exemple– perquè fes una feina que s'especificava en el contracte. El segon era un «contracte de serveis» pel qual un particular contractava un altre particular perquè, durant un període de temps indeterminat, el segon fes les activitats indeterminades que el primer li volgués encomanar. La *locatio conductio opera* es veia com un contracte que, republicanismament, en cap cas posava en perill la dignitat del treballador, perquè establia que aquest es limitaria a fer el servei que raonablement podia oferir d'acord amb les qualificacions particulars que tenia –les pròpies d'un orfebre o d'un tintorer o d'un adobador–: el contracte es feia, doncs, entre homes lliures. En canvi, la *locatio conductio operarum* posava en qüestió la idea mateixa de llibertat. En efecte, aquest segon tipus de contracte es considerava indigne d'homes lliures –i es veia com el signe de la pèrdua de la seva llibertat– perquè implicava que un particular es fes dependent d'un altre particular durant un cert període de temps. Per això Aristòtil considerava que l'«obrer manual» estava sota una «servitud limitada».²⁹ Així, el fet que un individu posés a disposició d'un altre la seva força de treball per a allò que el segon volgués disposar volia dir incórrer en una relació de dependència que la tradició de la llibertat republicana no podia sinó condemnar.

Resulta interessant d'observar en aquest punt que va ser el mateix Ciceró, un republicà oligàrquic sense fissures, qui, al seu *De Officiis*, va assegurar que la disponibilitat general, per part d'un individu, de la força de treball d'un altre, afegida al salari satisfet per això, constitueix un autèntic títol de servitud. I resulta també altament reveladora la semblança de l'enfocament (republicà, sens dubte) del John Locke del *Second Treatise on Government*, del 1690, respecte al d'Aristòtil i Ciceró: «Un

home lliure esdevé serf d'un altre en vendre-li, per un cert temps, el servei que es compromet a fer a canvi del salari que en rebrà».³⁰

Lautèntic sentit polític d'una mesura com la renda bàsica està, doncs, en el reconeixement de l'existència de relacions de poder escampades per tota la vida social –les relacions de poder que expliquen la decisió per part dels treballadors de signar «contractes de serveis», encara que actualment diríem amb més propietat qualsevol tipus de «contracte molt precaris»– i en la concessió a la part més feble d'aquestes relacions dels recursos necessaris per poder afrontar amb solvència i en condicions de (més) igualtat el procés de presa de decisions respecte als plans de vida propis. Philip Pettit, en un article en defensa republicana de la renda bàsica, ho va deixar escrit d'una manera molt clara:

Suposem que tenim un grup reduït d'ocupadors i molts treballadors disponibles. Suposem també que l'economia no passa per un bon moment. En aquest context, ni jo ni els que es troben en la meva mateixa situació serem capaços d'aconseguir establir un salari decent, és a dir, un salari que ens capaciti per funcionar adequadament al si de la societat. Així mateix, sota aquestes circumstàncies, els treballadors ens trobarem indefensos davant el més nimi abús de poder per part del propietari, el qual sempre pot recórrer a l'arbitrari dret a l'acomiadament. Hi ha mecanismes per protegir-nos davant d'aquestes formes de control per part d'instàncies alienes –em refereixo a mecanismes com ara els que poden arbitrar els sindicats forts–. La més eficaç de les proteccions, però, que a més a més és complementària respecte a altres mesures disponibles, és la capacitat d'abandonar el lloc de treball i retirar-se'n amb la seguretat que atorga el fet de saber que tots tenim un salari bàsic que l'Estat posa a la disposició de tothom.³¹

5. La renda bàsica és d'esquerres o de dretes? I les crítiques més interessants

Hem esmentat més amunt que la renda bàsica la proposen polítics, acadèmics, economistes, activistes, sindicalistes... uns se situarien a l'extrema esquerra i uns altres a la dreta neoliberal. Però si rep suport de tots dos costats de l'espectre polític, quin és el seu secret? És tan sorprenentment convincent que elimina totes les diferències entre els extrems polítics?³² No és pas tan senzill. Hi ha diferències i són importants, però potser la diferència principal està en la manera de finançar-la. Els defensors de la renda bàsica situats a l'esquerra de l'espectre polític solen defensar la compatibilitat de la renda bàsica amb els serveis universals com l'educació i la sanitat públiques, propis de l'estat del benestar, mentre que els d'ideologia més conservadora proposen la renda bàsica com a substitut parcial o total dels esmentats serveis públics universals en espècie. El criteri infal·libre per saber l'orientació política de qualsevol defensor de la renda bàsica és conèixer la proposta de finançament que la farà possible. I també dona molta informació conèixer les mesures d'acompanyament de política econòmica que es defensen. Els defensors situats a la dreta pretenen desmantellar l'estat del benestar (o el que en queda en alguns llocs) «a canvi» de la renda bàsica –seria el cas, per exemple, de Charles Murray, l'economista que defensa la renda bàsica a les pàgines de *The Wall Street Journal*–,³³ alhora que persegueixen els seus clàssics objectius d'«aprimament» de l'Estat (excepte la policia, l'exèrcit i els tribunals

de justícia, significativament) i de reducció de la pressió fiscal als rics. Els defensors de l'esquerra, al contrari, pretenen una redistribució de la renda dels més rics a la resta de la població i l'enfortiment de les altres prestacions de l'estat del benestar. És a dir, per a la concepció d'esquerres, en un clar contrast amb la de dretes, la seva implantació no ha d'implicar cap minva dels serveis públics ni dels drets socials (educació, sanitat, dependència, habitatge, etc.).

Una proposta d'esquerres implicaria una reforma fiscal progressiva, i això representa, al seu torn, una gran redistribució des dels ciutadans més rics cap a la resta de la societat. Una de dretes, com hem vist, defensa el desmantellament dels serveis públics.³⁴

5.1. La mandra i la feina

Una de les crítiques més recurrents és que la renda bàsica afavoriria –i fins i tot fomentaria– la ganduleria, i sembla intuïtivament molt raonable, ja que, se suposa, si hom disposa de la quantitat mínima per sobreviure, per què hauria de treballar de manera remunerada? Davant d'aquest argument aparentment consistent, és imprescindible, en primer lloc, establir una important distinció conceptual, segons la qual hi ha tres tipus de treball: remunerat, domèstic i voluntari.

Dins el treball remunerat, no hi ha dubte que la part més important n'és el treball assalariat. Però, què és essencialment el treball assalariat i quina relació té amb la renda bàsica? En essència, el treball assalariat no persegueix satisfer una necessitat en si mateixa, com qui beu un got d'aigua quan té set, sinó que s'erigeix en un medi instrumental per poder satisfer unes necessitats que són externes al treball mateix, com ara l'allotjament, l'alimentació o fins i tot el lleure. Karl Marx va escriure als *Manuscrits d'economia i filosofia* que el caràcter estrany del treball assalariat «es fa clarament palès en el fet que, tan aviat com no hi ha una coacció física o de qualsevol altra mena, hom fuig de la feina com de la pesta. El treball extern, el treball en què l'home s'aliena, és un treball d'autosacrifici, d'ascetisme». És això una defensa de la suposada predisposició natural de la nostra espècie a la mandra o a la ganduleria? Només una mirada superficial podria respondre aquesta pregunta de manera afirmativa.

Efectivament, Marx era un classicista i coneixia perfectament la concepció d'Aristòtil a aquest respecte. El contrari de l'activitat forçada, aliena, alienada, és l'activitat anomenada «autotèlica»: aquella que proporciona recompenses grans a qui la fa en la mateixa acció de fer-la. No es tracta de la relació entre mitjans i fins amb què hom sol descriure l'activitat humana, sinó que la recompensa està en els mateixos mitjans. Es tracta, doncs, d'una activitat que no té res a veure amb la immensa majoria del treball assalariat, que és, amb algunes excepcions, merament instrumental. Per adquirir una sèrie de recursos imprescindibles com són els aliments, l'allotjament o la roba, cal disposar de diners, per la qual cosa la majoria d'individus han de recórrer al treball remunerat com a única opció per a la subsistència.

En contrast amb el treball assalariat, el treball voluntari constitueix clarament una forma d'activitat autotèlica, i passa el mateix amb la participació política quan implica alguna cosa més que la mera acció de votar cada cert període de temps. En aquest sentit, és important distingir, d'una banda, entre els buròcrates i els assalariats polítics que fan de la política una forma de treball assalariat, i, de l'altra, l'activitat política de molts simpatitzants i activistes que duu en si mateixa la recompensa de participar en la creació del que creuen que serà una societat millor.

Robert i Edward Skidelsky aprofundien en aquesta distinció i assenyalaven que lleure i inactivitat no tan sols no són sinònims, sinó que més aviat són paraules antitètiques.³⁵ Per a aquests autors, el lleure és una activitat sense un fi extrínsec o, en paraules d'Immanuel Kant (1724-1804), «determinació sense propòsit». Qui

fa una activitat amb l'única finalitat de fer-la, tant si és activitat de recerca com artística, solidària o de qualsevol altra mena, la fa per ella mateixa. Naturalment, pot haver-hi activitat científica o artística que sigui instrumental: per guanyar diners, per millorar el currículum, per aconseguir un ascens dins el departament de la universitat o per gaudir de més reconeixement social, entre molts altres motius, però aleshores, evidentment, no parlem d'activitats autotèliques, sinó d'activitats instrumentals o mercenàries que es fan per assolir el fi proposat. Robert i Edward Skidelsky, però, encara precisen més en assegurar que aquestes persones que es dediquen a activitats científiques o artístiques «pot ser que rebin una compensació pel seu esforç, però aquesta no és la motivació que els guia».

El treball remunerat rep també el nom d'«ocupació». Més enllà de si les paraules són més o menys acurades, és pertinent remarcar que, sota aquesta etiqueta, ens referim a l'activitat que permet accedir a una font de renda. Aquesta font pot ser en forma de salari, si el perceptor és una persona amb una ocupació dependent d'un tercer; de benefici, si el rep una persona propietària de mitjans de producció, o en forma de pensió, si la persona ja s'ha retirat de l'activitat laboral remunerada.

El treball domèstic, també anomenat «reproductiu» o «de cura dels altres», té moltes definicions a causa de les dificultats que implica incloure-hi tants les activitats –des de tenir cura de la gent gran o dels més menuts fins a la neteja, entre moltes altres– com les diverses formes de convivència familiar. Malgrat això, totes les definicions presenten una sèrie de constants que fan referència a les activitats d'atenció i de cura dutes a terme a la llar i que condueixen a la satisfacció de les necessitats dels membres que hi conviuen. Aquestes constants es refereixen també a les tasques que necessiten els menors i la gent gran de la casa.

Amb aquestes distincions, és possible entendre que la crítica basada en l'assumpció que una renda bàsica «faria que ningú treballés» es dirigeix normalment el primer tipus de treball, el remunerat. En aquest sentit, la crítica adreçada als tres tipus de treball queda invalidada, ja que els altres dos tipus es veurien afavorits si s'alliberés temps de la feina remunerada. (Per exemple, moltes persones farien més feines voluntàries si disposessin de més temps alliberat de la feina remunerada.)

Això fa que la crítica de tipus econòmic perdi força, ja que treballar sense remuneració no és sinònim de no fer res. Els estudis que quantifiquen les feines de casa i les de voluntariat en termes econòmics constaten el gran increment del PIB que representarien.

Així i tot, l'objecció, encara que modificada, continua tenint vigència i continua essent molt poderosa per a molts crítics en àmbits socials ben diversos: des de sectors empresarials i de treballadors fins a sindicats i partits polítics, entre altres, encara que diferents experiments i enquestes mostrin justament el contrari.

Per analitzar amb més deteniment aquesta crítica segons la qual la gent no treballaria a canvi d'una remuneració, hem de tenir en compte una sèrie de factors. D'una banda, que la renda bàsica és incondicional, a diferència dels subsidis condicionats desenvolupats fins ara en els diferents estats del benestar, que a més a més en general són incompatibles amb l'obtenció d'una altra font de renda, normalment una feina remunerada. En canvi, per definició, la renda bàsica és perfectament compatible amb altres fonts de renda, tot i que aquestes rendes es poden veure afectades per un tipus impositiu més alt segons la forma de finançament i el nivell d'ingressos, com veurem al capítol següent. En tot cas, això és preferible a la trampa de la pobresa, a què ja hem fet referència.

Un segon factor que cal tenir en compte és l'opinió expressada pel públic respecte de la voluntat de treballar, i que podem extreure a partir dels resultats que donen tres enquestes. D'una banda, entre el 13 i el 17 de juliol del 2015 es va fer una enquesta entre 1.600 persones a Catalunya en què es demanava:³⁶ «La renda bàsica és un ingrés de 650 euros mensuals que rebria tota la població com a dret de ciutadania, que es finançaria mitjançant una reforma fiscal que suposaria una redistribució de la renda del 20% dels sectors més rics de la societat a la resta de la població. Estaríeu més aviat d'acord o més aviat en desacord que s'implantés al nostre país?». El 72,3% hi estava més aviat d'acord, el 20,1% hi estava més aviat en desacord i el 7,6% no hi va respondre. Més específicament relacionat amb la crítica a la desincentivació per treballar, el 86,2% de les persones enquestades van respondre que, en cas de cobrar la renda bàsica, continuarien treballant igual que fins aleshores. Entre els que en el moment de l'enquesta es trobaven a l'atur, el 84,4% va respondre que «continuaria cercant feina com fins ara». Del total d'enquestats, només el 2,9% va afirmar que deixaria de treballar (de manera remunerada), mentre que només el 2,2% dels aturats deien que deixarien de cercar feina.

La segona enquesta, no publicada, es va fer el setembre del 2016 entre el personal administratiu i docent i els estudiants de la Universitat del País Basc. Es va fer per via electrònica i hi van respondre 3.003 persones. No es tractava d'una enquesta que complís els filtres tècnics de la que acabem d'esmentar i s'adreçava només a un col·lectiu de persones molt específic. A les persones que tenien feina se'ls demanava: «Si disposéssiu ara d'una renda bàsica incondicional de 650 euros mensuals, deixaríeu la feina o treballaríeu menys hores?». Només el 3,5% van respondre que sí que deixarien la feina, un percentatge molt semblant al de l'enquesta anterior.

I encara podem esmentar una tercera enquesta, feta fa ben poc als 28 estats de la Unió Europea. El 68% dels enquestats serien favorables a una renda bàsica (el 75% a Itàlia, el 69% al Regne Unit i a Espanya, el 68% a Alemanya i el 60% a França).³⁷

És possible que els arguments de la trampa de la pobresa, com també el de les enquestes, no resultin concloents per als que estan fermament convençuts que una renda bàsica desincentivaria el treball remunerat d'una bona part de la població. És evident que qualsevol innovació social implica uns riscos, però el que hem d'avaluar és si els avantatges superen els inconvenients amb escreix. El 1930, John Maynard Keynes (1883-1946) va publicar en forma d'article la seva famosa conferència titulada «Les possibilitats econòmiques dels nostres nets», en la qual alertava, entre moltes altres consideracions, sobre els errors del pessimisme polític. Considerava perjudicial «el pessimisme dels reaccionaris, que consideren tan precari l'equilibri de la nostra vida econòmica i social que pensen que no hem de córrer el risc d'experimentar». Ben entrat el segle XXI, aquesta admonició continua essent més vigent que mai.

5.2. Crítiques feministes

Una altra crítica procedeix d'algunes feministes i assegura que reclouria moltes dones una altra vegada a la llar. La idea que es defensa és que, en disposar d'uns diners en forma de renda bàsica que les descarregaria de la necessitat d'allunyar-se de la llar per participar en el mercat de treball, les dones es veurien pressionades per retornar a les feines de casa. Unes altres feministes, en canvi, sostenen que les dones hi sortirien guanyant d'una manera proporcionalment més gran que no els homes, ja que actualment cobren de mitjana un sou més baix per les mateixes feines. Aquest fet, opinen, els aportaria una llibertat de la qual ara no disposen per alliberar-se de la dependència econòmica de les seves parelles masculines.

A més a més, moltes dones que pateixen maltractaments depenen econòmicament dels seus maltractadors en una proporció que, en el cas de les dones sense activitat fora de la llar, duplica la de les dones que tenen una activitat laboral. Molt sovint es dona el cas de dones que no són capaces de prendre lliurement la decisió de separar-se de la seva parella perquè en depenen econòmicament. Ja al final del segle XVIII, l'escriptora i activista anglesa Mary Wollstonecraft (1759-1797) va dir que els drets, la ciutadania i la posició de les dones requerien, «entre altres canvis radicals, independència econòmica tant per a les casades com per a les solteres». En l'opinió d'algunes feministes, la renda bàsica proporcionaria aquesta independència econòmica. D'altra banda, la renda bàsica dona una resposta a la necessitat que la política social s'adapti als canvis en les formes de convivència, sobretot a l'increment de famílies monoparentals encapçalades per dones. Oimés, en constituir una assignació individual, la renda bàsica milloraria la situació econòmica de moltes dones casades o que viuen en parella, sobretot la d'aquelles que es troben en els estrats més empobrits de la societat. Efectivament, una bona part dels subsidis condicionats existents tenen com a unitat d'assignació la família. La veterana feminista nord-americana Carole Pateman va explicar: «Una renda bàsica és important per al feminisme i la democratització justament perquè no la reben les llars, sinó els individus com a ciutadans».³⁸ I tenint en compte la independència econòmica que ofereix, la renda bàsica seria una mena de contrapoder domèstic capaç de modificar les relacions de dominació entre sexes i d'incrementar la força de negociació de moltes dones dins la llar, particularment la d'aquelles que depenen del marit o que perceben ingressos molt baixos a causa del fet que treballen de manera discontinua o a temps parcial. Finalment, com moltes autores feministes han mostrat al llarg de les últimes dècades, el sistema de seguretat social que es va construir als països rics després de la segona guerra mundial es va dissenyar sota l'assumpció que les dones eren econòmicament dependents dels seus marits. Això comportava que els beneficis que els garantia la seguretat social eren possibles gràcies a les contribucions dels seus marits, no per la seva condició de ciutadanes. En una realitat on l'estereotip de l'home com a cap de família ja és obertament qüestionat, no és desassenyat suposar que les decisions relatives a les feines de casa es podrien prendre d'una manera més consensuada que no pas en el passat, si més no majoritàriament.

6. Política econòmica i finançament de la renda bàsica

La proposta de la renda bàsica és una opció de política econòmica.³⁹ Molt diferent de la que s'ha practicat al llarg de les últimes quatre dècades i, especialment, d'ençà de l'esclat de la crisi econòmica del 2007. Entre les mesures de política econòmica practicades els últims quaranta anys podem esmentar les següents: rebaixar els impostos per als més rics; facilitar legalment a les empreses l'acomiadament dels treballadors, com també contractar-los de manera més barata; permetre les operacions econòmiques altament especulatives; distribuir la renda dels més pobres als més rics; permetre l'existència dels paradisos fiscals, i altres mesures en la mateixa línia. La renda bàsica és una opció de política econòmica del tot diferent d'aquestes tant pel concepte com per l'orientació social. En cap cas, però, la renda bàsica pot complir les tasques de tota una política econòmica. Tota política econòmica és una opció política, encara que alguns economistes s'entestin a assegurar que la Terra és plana o que la política econòmica és bàsicament una qüestió tècnica. La renda bàsica no pot «solucionar» tots els problemes socials que cadascú de nosaltres pugui tenir al cap d'una manera més o menys raonable. Problemes greus com ara el gran poder de les transnacionals i de les grans fortunes que condicionen la llibertat de milions de persones i que imposen la seva concepció privada de la bona vida com

«la» concepció pública, l'aclaparador volum del frau i l'evasió fiscals, les enormes desigualtats, la divisió sexual del treball... tot plegat requereix components addicionals de política econòmica i, simplement, de mesures polítiques.⁴⁰

6.1. Un finançament

Al final del 2017 es va publicar un estudi llargament gestat sobre com es podria finançar una renda bàsica a Espanya.⁴¹ Aquest estudi pretén mostrar com, a partir d'una base de dades immensa sobre l'impost de la renda de les persones físiques (IRPF), es pot finançar una renda bàsica d'una quantitat igual al llindar de pobresa per a totes les persones residents a Espanya.

La base de dades de la qual es partia era una mostra de prop de dos milions de liquidacions de l'IRPF de tot Espanya amb l'excepció del País Basc i Navarra. Aquesta mostra havia estat cedida per l'Institut d'Estudis Fiscals. Les dades eren de l'any 2010, ja que el propòsit era fer l'estudi d'un any en plena crisi. Actualment disposem de dades més recents, però no faran variar excessivament els resultats, atesa la gran inelasticitat de l'IRPF als canvis conjunturals (a diferència, per exemple, de l'impost de societats).

Aquesta informació permetia una imputació pràcticament exhaustiva de tot el flux de rendiments nets de la persona declarant a l'IRPF: treball, capital mobiliari, immobiliari, activitats econòmiques, guanys i pèrdues patrimonials, com també la identificació de les característiques sociofamiliars de la persona declarant: edat, estat civil, descendents, ascendents, declaració individual o conjunta, etc.

Dels 43,7 milions de persones que haurien de ser perceptores de la renda bàsica, a l'IRPF se'n detecten 34,3 milions. Hi ha exactament 9,4 milions de persones (8,2 d'adults i 1,2 de menors) que no s'hi identifiquen.

L'IRPF de partida mostra una desigualtat important de renda. Així, l'índex de Gini de la renda bruta (saldo net de rendiments sense possibles compensacions, al qual cal afegir els guanys patrimonials), abans, per tant, de la declaració de l'IRPF, és de 0,4114. I el posterior (renda bruta menys quota d'IRPF) és de 0,3664. És a dir, l'IRPF només fa igualitari l'índex de Gini en menys del 5% ($0,4114 - 0,3664 = 0,045$). Això és degut al fet que bona part de les reduccions i deduccions de l'IRPF actual són regressives. Són regressives, per exemple: les reduccions per plans de previsió, per pensions compensatòries, per pèrdues patrimonials, entre altres.

Taula 1. Valors mitjans en euros d'alguns conceptes de l'IRPF, segons la classificació socioeconòmica

	Pensionistes	Assalariats	Empresaris	Agricultors	Altres persones	Total
Renda bruta	16.767,02	24.460,14	20.334,89	13.075,66	28.486,25	23.033,35
Base imposable general	14.986,76	23.714,93	18.484,88	11.060,23	24.014,87	21.728,22
Base imposable estalvi	1.780,26	745,21	1.850,01	2.015,43	4.471,38	1.305,12
Quota IRPF	1.356,15	3.330,70	3.348,68	1.341,04	5.035,71	3.092,16
Renda ex ante	15.410,87	21.129,44	16.986,21	11.734,63	23.450,55	19.941,18

Font: AEAT i Arcarons et al. (2017).

Aquesta taula permet una primera aproximació a algunes de les característiques que conformen l'IRPF actual. La renda bruta mitjana de les persones assalariades voreja els 24.500 euros anuals, mentre que la de les que són empresàries és de 20.350 euros anuals, de manera que aquestes darreres declaren una mitjana del 16,9% menys de rendiments. Si tenim en compte els rendiments integrats a la base imposable general, el percentatge anterior augmenta fins al 22,1%; les persones considerades empresàries, però, tenen de mitjana rendiments de la base imposable de l'estalvi pràcticament 2,5 vegades superiors als de les persones assalariades. Finalment, la quota mitjana de l'impost gairebé coincideix en tots dos col·lectius i se situa entorn dels 3.350 euros anuals.

L'estudi pretén finançar una renda bàsica incondicional, que per definició la rebria tota la població, incloent-hi les persones residents acreditades, d'una quantitat igual al llindar de pobresa (que especificarem més endavant), que no estaria gravada per l'IRPF (això vol dir que fins a la quantitat de la renda bàsica no es paga res per l'IRPF, però sí a partir del primer euro que es guanya per damunt d'aquesta quantitat).

El finançament de la renda bàsica no comporta el desviament de cap ingrés actual de l'Estat per la via de l'IRPF. És a dir, aquest estudi recull la mateixa quantitat per IRPF que l'actual i, a més a més, la necessària per finançar la renda bàsica.

La renda bàsica substitueix qualsevol altra prestació pública monetària inferior: subsidis, beques, pensions... Més concretament, en el cas d'una persona que cobra una prestació inferior a la quantitat que representa la renda bàsica, la prestació s'elimina i passa a ser coberta per la renda bàsica. En el cas d'una persona que cobra una prestació superior a la quantitat que representa la renda bàsica, la seva prestació s'elimina fins a la quantitat de renda bàsica, però la resta de la prestació la continua percebent en els mateixos termes actuals. Qui rep, doncs, una prestació inferior a la renda bàsica hi surt guanyant; qui rep una prestació superior a la renda bàsica no guanya ni perd res respecte a la situació de partida.

El criteri de la quantia de la renda bàsica, segons l'estudi esmentat, és si més no igual al llindar de pobresa. El llindar de pobresa és el que fa servir la Unió Europea: aquella persona que es troba per sota del 60% de la mediana dels ingressos de la població. En l'estudi es va fixar en 7.471 euros anuals (622,50 en dotze mensualitats) per a les persones majors de 18 anys. Recordem que aquesta seria l'estimació mitjana del llindar de pobresa per al conjunt d'Espanya deixant al marge, com ja hem dit, el País Basc i Navarra. La renda bàsica per als menors d'edat és de 1.494 euros anuals, una cinquena part de la quantitat fixada per als adults.⁴³ Perquè no en quedi cap dubte: com que la renda bàsica és individual, en una llar amb una persona adulta i tres menors, els ingressos per renda bàsica serien d'11.952 euros anuals (i, per a una llar amb tres adults i un menor, serien 23.907 euros).

L'estudi separa dues poblacions únicament a l'efecte analític: la que es troba compresa dins l'IRPF i la que en queda fora.

En primer lloc vegem l'estalvi que, segons els criteris especificats, produiria aquest finançament de la renda bàsica. Recordem que una de les característiques de la renda bàsica que s'han apuntat és que substitueix qualsevol altra prestació pública monetària (si la prestació és d'una quantitat inferior, s'elimina; si és superior, s'elimina fins a la quantitat que representa la renda bàsica).

Taula 2. Estalvis (milions d'euros)

Tipus de prestació o subsidi	Import
Subsidis i ajuts a la família	3.661,68
Subsidis i ajuts a l'habitatge	2.164,76
Subsidis d'exclusió social	1.957,84
Pensions	54.023,56
Prestacions de desocupació	21.405,84
Beques	1.917,07
Classes passives de l'Estat	3.815,71
Reservistes sense destinació (forces armades i forces i cossos de seguretat de l'estat)	258,95
Sacerdots	126,5
Reclusos	533,57
50% despeses administratives	2.356,81
Total	92.222,29

Font: Arcarons *et al.* (2017) amb dades d'Eurostat, INE, Eustat, I. Estadístic de Navarra, Ministeri d'Educació, Ministeri d'Hisenda, MUFACE, Ministeri de Defensa, Ministeri de l'Interior, Conferència Episcopal, Ministeri de Treball (TGSS i SPEE).

És a dir, l'estalvi seria de 92.222,29 milions d'euros.

El cost de la renda bàsica per a la població no detectada per l'IRPF queda detallat a la taula 3, mentre que el de la població detectada per l'IRPF apareix a la taula 4.

Taula 3. Cost i finançament per a la població no detectada a l'IRPF (milions d'euros)

	INE (persones)	P-IRPF (persones)	P-no IRPF (persones)	Import
Població menor de 18 anys	7.819.887	6.515.781	1.304.106	1.948,59
Població adulta	35.926.543	27.774.210	8.152.333	60.906,08
Total	43.746.430	34.289.991	9.456.439	62.854,67
Estalvi per prestacions suprimides				92.222,29
Cost total renda bàsica per a P-no IRPF				-62.854,67
Romanent				29.367,62

Font: INE, AEAT i Arcarons *et al.* (2017).

Observem que els 92.222,29 d'euros que sumaven totes les partides que suposava el total d'estalvi de la renda bàsica són superiors en 29.367,62 milions d'euros al cost de la renda bàsica per a la població no detectada en l'IRPF (que és de 62.854,67 milions d'euros).⁴⁴ Aquest romanent ajudarà, com especificarem més endavant, al finançament de la renda bàsica corresponent a la població compresa en l'IRPF.

Taula 4. Cost i objectiu de finançament per a la població detectada a l'IRPF (milions d'euros)

	P-IRPF (persones)	Import
Població menor de 18 anys	6.515.781	9.735,88
Població adulta	27.774.210	207.501,12
Total	34.289.991	217.237,01
Quota recaptada per l'IRPF actual		67.807,53
Cost total renda bàsica per a P-IRPF		217.237,01
Objectiu de finançament		285.044,53

Font: INE, AEAT i Arcarons *et al.* (2017).

Taula 5. Finançament extern (milions d'euros)

Concepte	Import
Romanent de P-IRPF	29.367,62
Finançament extern per rendiments del treball retinguts	21.656,09
Total	51.023,71

Font: AEAT i Arcarons *et al.* (2017).

Les característiques de la reforma que proposa l'estudi són aquestes:

- 1 Integració de la base de l'estalvi en la base general.
- 2 Eliminació de compensacions entre rendiments.
- 3 Eliminació dels mínims personals i familiars.
- 4 Eliminació de totes les reduccions de la base (plans de pensions, circumstàncies personals, rendiments del treball, etc.).
- 5 Eliminació de totes les deduccions de la quota (habitatge, incentius, etc.).
- 6 Tipus únic combinat amb la transferència de renda bàsica⁴⁵.

Aquest model de microsimulació, aplicable només a la població detectada per l'IRPF (aquest és el motiu de la separació, a l'efecte analític, de totes dues poblacions, segons si estan incloses a l'IRPF o no), permet d'extreure els resultats següents després d'introduir-hi les dades anteriors.

Un tipus únic del 49% permet de finançar la renda bàsica a més de 34 milions de persones, gairebé 28 milions d'adults i poc més de 6,5 milions de menors d'edat, tot garantint la recaptació de l'IRPF *ex ante*, que és l'anterior a la nostra proposta de reforma. També inclou la població no detectada a l'IRPF, la qual cosa vol dir que els 43,7 milions de persones que conformen la població de dret a Espanya rebrien la renda bàsica.

El 61,7% de la població millora, respecte a la situació *ex ante*: paguen més per la quantitat que guanyen per damunt de la renda bàsica, però el que reben de renda bàsica és superior a l'increment en el seu IRPF. Aquest percentatge augmenta fins al 75% si hi afegim les persones a càrrec de cada declarant, ja que la renda bàsica

és una transferència individual. Per contra, hi ha un 38,3% i un 25% de persones perdedores, respectivament.

El resultat s'aconsegueix amb un finançament extern de 51.102 milions d'euros, que es desglossen en la quantitat que hem fixat com a romanent del finançament de la població no detectada a l'IRPF (29.367,62 milions d'euros) i en l'aplicació del tipus únic referit a les persones no obligades a declarar (21.734,38 milions d'euros).

El primer 70% de les persones ordenades per renda incrementen la seva participació en la renda *ex post*, que és la situació resultant de la implantació de la renda bàsica, en un 9,3% respecte a la renda *ex ante*, que és la quantitat que perd el 30% de les persones més riques.

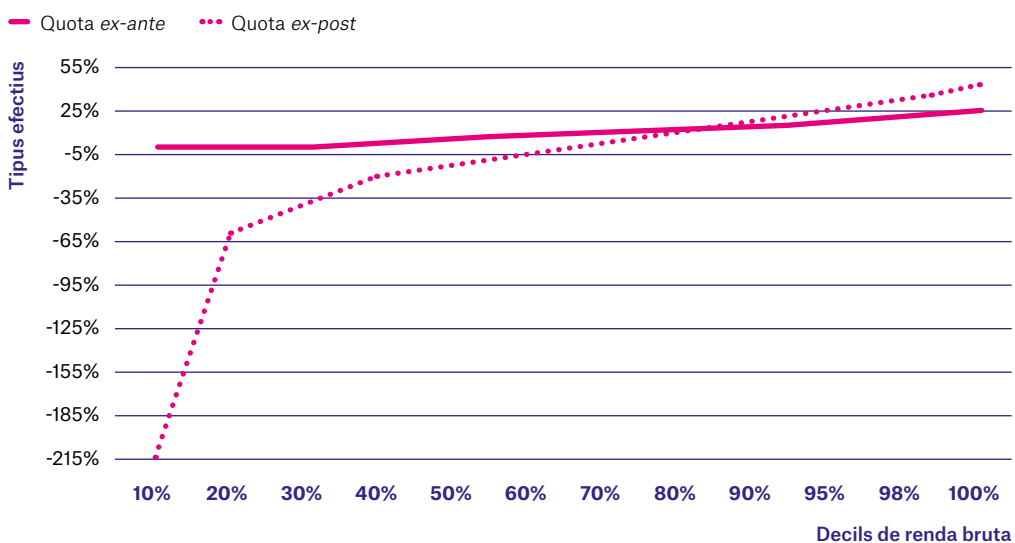
Es fa una transferència de prop de 32.000 milions d'euros des del 20% de les persones més riques al primer 70% de l'ordenació. En la situació *ex ante*, el primer 70% de l'ordenació aporta el 17% de la recaptació, mentre que el 10% que correspon a les persones més riques hi aporta el 53,7%.

En la situació *ex post*, el primer 40% de les persones són receptores netes (la transferència de renda bàsica supera la quota aportada) i el 10% que correspon a les persones més riques aporta pràcticament el 64% de la nova recaptació.

Tant el gràfic 1 com la taula 6 permeten de visualitzar d'una manera molt immediata qui hi guanya i qui hi perd, segons el nivell de riquesa.

Hi observem que, a més a més de la divisió per decils, hem fet una subdivisió en el decil més ric entre el 5% i el 2%. Aquest gràfic és molt important, perquè especifica qui hi guanya i qui hi perd, respecte de la situació de partida (*ex ante*). Així, fins al setè decil, començant pel més pobre, amb aquesta proposta de finançament de la renda bàsica hi guanyen. Prenguem, per exemple, el segon decil. Actualment, per a un tipus real del 0,35%, amb la renda bàsica proposada exempta d'IRPF i amb el tipus únic del 49%, la seva quota és de -59,43%. El fet que la quota sigui negativa no vol dir sinó que es tracta d'una transferència neta. Prenguem ara el setè decil, com a segon exemple: en la quota *ex ante* el tipus real és del 9,84%, mentre que la quota *ex post* és del 6,23%. Observem ara el decil novè, que és perdedor respecte a la situació de partida, perquè del 15,29% passa al 24,32%.

Gràfic 1. Qui hi guanya i qui hi perd, segons el nivell de riquesa

Font: Arcarons et al. (2017). Microsimulador de renda bàsica.

Taula 6. Tipus efectius

Decils renda bruta	Quota ex-ante	Quota ex-post
10%	0,15%	-209,23%
20%	0,35%	-59,43%
30%	0,86%	-36,77%
40%	3,28%	-19,95%
50%	6,04%	-9,38%
60%	7,86%	-1,72%
70%	9,84%	6,23%
80%	12,53%	15,56%
90%	15,29%	24,32%
95%	18,38%	29,98%
98%	22,07%	35,02%
100%	28,03%	42,56%

Font: Arcarons *et al.* (2017). Microsimulador de renda bàsica.

Així doncs, com mostren el gràfic 1 i la taula 6, el 70% de la població detectada per l'IRPF hi surt guanyant respecte de la situació actual, i el 30% més ric, és clar, hi surt perdent. I hem de recordar que la població no detectada per l'IRPF també hi surt guanyant per raons òbvies: si no declara l'IRPF, és que es troba en el llindar d'unes quantitats tan petites que no estan obligats a declarar. Hi pot haver alguna excepció molt estranya, però la gran majoria de la població no detectada per l'IRPF compleix les condicions assenyalades. Es tracta, com ha de resultar evident, d'una redistribució de la riquesa d'una part que correspon al 20% de la població més rica al 80% restant. Això es tradueix en una reducció molt significativa de l'índex de Gini. Si abans de l'IRPF actual, com hem apuntat més amunt, aquest índex és del 0,3364, i després de l'IRPF actual passa a ser del 0,4114, amb la reforma proposada passa a ser del 0,2502. És a dir, que baixa més d'11 punts.⁴⁶

Podem resumir breument l'abundància de resultats i dades d'aquest model de finançament:

- 1 És possible finançar una renda bàsica igual al llindar de pobresa sense llevar ni un cèntim de la recaptació impositiva prèvia a la reforma que proposem. La sanitat i l'educació públiques no en resultarien gens afectades, ni tan sols altres partides que qualsevol projecte racional hauria de suprimir. En l'exercici de realisme econòmic més extrem, aquest model intenta demostrar que, amb dades oficials, es pot finançar una renda bàsica.
- 2 Això vol dir que, en el moment que s'implanta la renda bàsica que es proposa, la pobresa queda erradicada.⁴⁷ Tota persona resident acreditada o ciutadana rep una renda bàsica igual al llindar de pobresa.

- 3 El fet que tota persona ciutadana o resident acreditada rebi una renda bàsica no equival a afirmar que totes les persones resulten guanyadores en termes nets. Com hem mostrat detalladament, el 20% més ric, encara que per definició rep també la renda bàsica, és la part de la població que hi sortiria perdent (respecte a la situació de partida). L'altre 80%, començant per les persones més pobres, sortiria guanyant amb la renda bàsica i la manera de finançar-la que hem exposat aquí.
- 4 La redistribució de la renda resultant, com mostren diversos indicadors, entre els quals el més conegut (l'índex de Gini), seria molt menys desigualitària que l'actual.

És car, finançar la renda bàsica? Per a alguns partidaris del corrent majoritari en política econòmica sí que ho és, i seria extraordinàriament desconcertant que no ho fos. Per a aquelles persones que consideren que des de l'esquerra només s'han de fer propostes que no suposin res que pugui ser sospitós de «radicalisme», la renda bàsica no és gens còmoda o, com a molt, un projecte molt a llarg termini que no compromet a res més enllà d'algun brindis al sol, segons les exigències o l'oportunitat del moment. A títol de curiositat, voldria recordar que el percentatge del PIB espanyol que s'estima als paradisos fiscals és del 12%. És a dir, uns 139.639,44 milions d'euros l'any 2017. Ens fem una idea del que diem quan afirmem que finançar la renda bàsica és «car»? Seria desitjable que responguessin els que asseguren que és cara: el cost de no implantar la renda bàsica, no és car?

7. Alguns comentaris a les crítiques del model de finançament

Aquest model de finançament de la renda bàsica ha rebut algunes crítiques que responem tot seguit.

7.1. «És millor la plena ocupació»

La plena ocupació pot ser un objectiu lloable. Però quina plena ocupació? En condicions semiesclaves («val més qualsevol feina que no pas estar a l'atur», sentim dir sovint entre els patrons i polítics d'un ampli espectre) o en condicions que, per abreujar, anomenarem *dignes*: jornades laborals més curtes, sous decents? Ningú pensa seriosament en la plena ocupació –gosem dir que en cap de les dues variants– per als pròxims deu o quinze anys. Per tant, resulta grotesc oposar un objectiu com la plena ocupació a la renda bàsica, que és una proposta immediata per garantir l'existència material de tota la població. Cal recordar que Espanya és el país de l'OCDE que, del 1978 al 2018, fa més anys que té una taxa d'atur superior al 15%: 28 anys, exactament. El segon és Irlanda, a molta distància: 10 anys. L'opció neoliberal per solucionar aquesta disfunció és abaixar més els sous i abaratir més l'acomiadament per afavorir la contractació empresarial (és a dir, posar-se a competir en sous amb els països menys desenvolupats i contra els robots o algorismes) i, al mateix temps, retallar els subsidis de desocupació i empènyer els aturats a acceptar qualsevol feina (les cada vegada més extremistes polítiques d'ajuts condicionats o *workfare*). De vegades n'hi ha prou amb una mica d'experiència per deixar els prejudicis irracionals al trist lloc que els pertoca. De fet, la renda bàsica es complementaria d'una manera molt racional amb polítiques de repartiment del temps i dels llocs de treball remunerat; a les simulacions alternatives del model exposat es demostra que incrementaria el percentatge de la població guanyadora.⁴⁸

7.2. «Les classes mitjanes hi perdran»

Una de les crítiques argumenta el fet que entre el 20% més ric de la població s'hi inclouen persones que no poden ser considerades riques de cap manera. No tenim cap dubte que es tracta d'una crítica amb un fort contingut emotiu i, per això mateix, fàcil d'utilitzar demagògicament. Des d'un punt de vista substantiu, es tracta d'una crítica molt pobre. Vegem-ne el perquè. En l'actual IRPF (dades del 2010, però les del 2017 no són significativament diferents), la mediana de renda bruta, el valor central és de 16.080 euros, mentre que la mitjana se situa en 23.000 euros. Aquesta discrepància de tots dos valors indica una clara concentració dels valors elevats a la cua superior de la distribució. Així, un declarant els rendiments totals del qual consignats a l'IRPF superin els 42.000 euros forma part del 10% dels declarants més rics. I si el declarant supera els 55.000 euros, ja es troba al grup del 5% més ric. Com és possible, això? Quan sabem, per un dels informes d'Oxfam⁴⁹ (que alguns posen en dubte perquè és massa dur per a certes escoles econòmiques haver d'admetre aquestes barbaritats que es donen en el capitalisme realment existent) que 20 persones d'Espanya tenen una riquesa equivalent a la que disposen 15 milions de persones del mateix país, i si ho contrastem amb les dades de l'IRPF esmentades, què passa? Doncs bé, una cosa que qualsevol pot comprovar: l'enorme elusió i el frau fiscal dels més rics. Si les seves fortunes quedessin degudament detectades a l'IRPF, encara que no fos totalment, no hi ha cap dubte que seria força més fàcil finançar una renda bàsica i el tipus o els tipus impositius necessaris serien molt més baixos que el que proposem en aquest finançament.

A més a més, noves dades més desagregades encara que a les que hem tingut accés permeten calcular que cap unitat de convivència que rebi menys de 60.000 euros anuals hi surt perdent, amb la qual cosa la crítica de «les classes mitjanes hi perdran» esdevé senzillament falsa.⁵⁰

7.3. «El finançament de la renda bàsica amb l'IRPF no és suficient i té defectes»

Una altra de les crítiques ha sostingut que la proposta de finançar la renda bàsica a partir únicament d'una reforma de l'IRPF conté alguns defectes importants. Que caldria, per tant, incloure-hi altres fonts addicionals de finançament. Aquesta crítica és completament acceptable. Si s'ha fet una proposta a partir d'una reforma de l'IRPF és bàsicament perquè es disposava d'una quantitat de dades realment impressionant. Unes dades amb un grau de detall que no es disposen per a altres tipus d'impostos. Ara bé, no hi ha cap inconvenient a acceptar altres fonts fiscals de finançament. Per exemple:

- Revisió del càlcul de les bases de l'IRPF (tot canviant l'estimació de rendes d'activitats econòmiques per mòduls d'estimació directa, per exemple).
- Impostos addicionals: impost a les transaccions financeres, impostos ambientals (actualment els més baixos de tota la Unió Europea), la revisió o supressió de l'impost sobre el patrimoni i la creació d'un veritable impost sobre la riquesa.
- Revisió de l'IVA: eliminació dels tipus reduïts i compensació mitjançant la renda bàsica (fins a 6.000 milions addicionals).
- Eliminació dels màxims a la cotització a la seguretat social (fins a 10.000 milions addicionals).
- Harmonització de l'impost sobre successions i donacions.
- Millora en la lluita contra el frau i l'elusió fiscals.

8. Els experiments sobre la renda bàsica

S'han fet nombrosos projectes pilot d'implantació de la renda bàsica, i alguns encara són vigents: al Canadà, l'Índia, Namíbia, Finlàndia, els Països Baixos, Kenya, Ontàrio, Barcelona, per esmentar-ne només uns quants. Són llocs molt diferents, tant geogràficament com cultural. Hi ha documentació abundant sobre algun balanç dels projectes finalitzats. I no hi ha dubte que cadascun té alguna particularitat diferencial. El que interessa apuntar aquí, però, és una cosa que tots tenen en comú: les limitacions d'aquests projectes pilot. Les limitacions són diverses, però les més greus són aquestes dues:

- 1 No poden mostrar alguns dels grans efectes d'una renda bàsica per al conjunt d'una societat: augment del poder de negociació dels treballadors i de les dones, sobretot. Les persones que reben la renda bàsica en els projectes pilot, a més, solen estar aïllades les unes de les altres, amb la qual cosa no podem percebre'n els efectes agregats.
- 2 La durada dels projectes –que, com és obvi, també coneixen les persones que formen part de l'experiment– no permet fer-ne certes extrapolacions. És evident que planificar la vida amb una temporalitat d'una renda bàsica durant dos o tres anys és molt diferent de fer-ho amb una renda bàsica per a tota la vida.

Un aspecte útil sobre una prova pilot és la informació que pot aportar sobre la relació amb el treball remunerat que estableixen les persones que formen part del projecte. Deixaran de treballar? Buscaran un lloc de treball remunerat amb més o menys intensitat? Tot plegat subjecte a les característiques de cada projecte particular, ja que alguns no permeten obtenir-ne informació.

Breument, són experiments que poden il·lustrar sobre alguns aspectes molt parcials de la renda bàsica, com ara l'actitud davant el treball remunerat. Però és evident que no poden informar sobre els efectes fiscals, la llibertat per a tota la població que suposaria i els canvis en la vida de moltes persones, el poder de negociació dels treballadors i de moltes dones als seus llocs de treball, els efectes sobre uns salaris (que augmentarien) i sobre altres (que minvarien), la disminució de l'aversion al risc per emprendre petits negocis...

Potser la millor característica d'aquests projectes és que permeten parlar més de la renda bàsica. I la pitjor, el fet que es multipliquen com bolets sense gaire justificació. Un conegut defensor de la renda bàsica, Scott Santens, va fer una apreciació interessant en comentar que no s'havien fet proves pilot per comprovar que l'abolició de l'esclavitud era recomanable. O més explícitament: «Imagineu que Lincoln hagués fet el suggeriment d'una prova pilot de 20 anys d'abolició de l'esclavitud».

9. Conclusions

Apuntàvem al començament d'aquest text que la renda bàsica ha hagut de superar dues qüestions decisives. La primera: és justa? I la segona: és viable? Hem intentat abordar aspectes directament normatius sobre la justícia (o no) de la renda bàsica, amb referències en algun cas detallades a crítiques amb vessants normatius i amb vessants tècnics. Tot seguit hem apuntat els criteris bàsics d'un ambiciós projecte de finançament de la renda bàsica per a tota la ciutadania i els residents acreditats d'Espanya per damunt del llindar de pobresa, un intent de respondre a la segona i decisiva qüestió: la renda bàsica és viable? Crec que aquestes dues qüestions, que potser una mica ampul·losament he anomenat «decisives», estan interrelacionades. Evidentment, són camps diferents i és bo que ho tinguem present en tot moment: un terreny és el de la justícia, un altre el de la viabilitat. Però no tinc cap dubte que, segons la concepció de la justícia que tinguem, el projecte de viabilitat pel qual ens

decantarem no serà qualsevol. Algú que considerés la renda bàsica com una mesura que afavoriria la llibertat republicana no acceptaria una forma de finançament com la que pot proposar, per exemple, l'economista neoliberal Charles Murray, a la qual hem fet referència. En aquest text només hi hem aportat uns pocs elements, però potser n'hi ha hagut prou per justificar aquesta última afirmació.

N

Notes

- 1 Philippe Van Parijs i Yannick Vanderborght (2017): *Basic Income. A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*, Cambridge (Mass): Harvard University Press.
- 2 Jordi Arcarons, Daniel Raventós i Lluís Torrens (2008): «La renta bàsica ¿da igual?», *Sin Permiso*, 24-6-18. Accessible a <http://www.sinpermiso.info/textos/la-renta-basica-da-igual> (último acceso, 15 de noviembre de 2018),
- 3 Un text ben aclaridor i informatiu d'una persona que ha assessorat durant molts anys els perceptors de la renda basca per a pobres és Iñaki Urizarri (2017): «El fracaso del modelo de rentas mínimas condicionadas del País Vasco», disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/el-fracaso-del-modelo-de-rentas-minimas-condicionadas-del-pais-vasco> (últim accés, 2 de novembre de 2018).
- 4 Daniel Raventós i David Casassas (2018): epíleg al llibre de Guy Standing *La renta bàsica: un derecho para todos y para siempre*, Barcelona: Pasado y Presente.
- 5 Aquest apartat es basa parcialment en Daniel Raventós (2018), «La concepción histórica de la libertad republicana para entender el mundo actual. Y una propuesta inmediata», disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/la-concepcion-historica-de-la-libertad-republicana-para-entender-el-mundo-actual-y-una-propuesta> (últim accés: 4 de gener de 2019), i en «La increíble riqueza de la obra de Antoni Domènech Figueras», epíleg a *El eclipse de la fraternidad* (en premsa).
- 6 Per a una anàlisi magistral del liberalisme històric i la seva enemistat amb la democràcia i la llibertat, vegeu Antoni Domènech (2004): *El eclipse de la fraternidad*, Crítica. Aquesta obra, exhaurida, la reeditarà Akal a mitjan 2019.
- 7 Antoni Domènech (2011): Pròleg a *La ciudad en llamas. La vigencia del republicanismo comercial de Adam Smith*, de David Casassas, Montesinos. Accessible a <http://www.sinpermiso.info/sites/default/files/textos//smithrepublicano.pdf> (últim accés 4 de gener de 2019).
- 8 Antoni Domènech (2015): «Socialismo: ¿De dónde vino? ¿Qué quiso? ¿Qué logró? ¿Qué puede seguir queriendo y logrando?», en Mario Bunge y Carlos Gabetta (comps.): *¿Tiene porvenir el socialismo?*, Gedisa.
- 9 Esmentem només algunes de les documentades recerques del republicanisme de John Locke, Adam Smith i Immanuel Kant, respectivament: Jordi Mundó (2018): «De la retórica absolutista de la propiedad al sentido común de la propiedad limitada», *Sin Permiso*, núm. 16; David Casassas (2011): *La ciudad en llamas. La vigencia del republicanismo comercial de Adam Smith*, Montesinos; i María Julia Bertomeu (2018): «Nuestro Kant republicano. Para Antoni Domènech Figueras», *Sin Permiso*, núm. 16, i de la mateixa autora (2018): «Kant: una concepción republicana de la justicia pública», *Las Torres de Lucca*, vol. 7, núm. 13. En aquest darrer text podem llegir: «Aquest és el cas de John Locke, Immanuel Kant i Adam Smith –entre altres–, els quals han estat titllats de liberals [...]».
- 10 Per a un repàs de les diverses teories liberals acadèmiques, entre molts altres, vegeu Philippe Van Parijs (1991): *Qu'est-ce qu'une société juste?*, Le Seuil.
- 11 *Ibidem*.
- 12 María Julia Bertomeu i Antoni Domènech (2005): «El republicanismo y la crisis del rawlsismo metodológico. (Nota sobre método y sustancia normativa en el debate republicano)», *Isegoría*, 33, pàg. 51-76.
- 13 Citat a *ibidem*.
- 14 Podem llegir una anàlisi molt documentada de l'enemistat del liberalisme amb la democràcia, la llibertat i la igualtat a *El eclipse de la fraternidad*, op. cit. «*Sóc antidemòcrata perquè soc liberal*», diu el poeta Matthew Arnold (1822-1888). No fa gaire el liberal Jason Brennan, de la Universitat de Georgetown, ha publicat un llibre amb el títol *Contra la democràcia*, on fa afirmacions com aquesta: «Fora de circumstàncies excepcionals, empodera més trobar un bitllet de cinc dòlars a la vorera que no pas tenir el dret de vot». L'autor defensava a *La Vanguardia* (02/07/2018) que «els ciutadans més competents i amb més coneixement polític tinguin més poder polític que els menys competents».
- 15 Per a una caracterització, vegeu Antoni Domènech i Daniel Raventós (2008): «Propiedad y libertad republicana: una aproximación institucional a la Renta Básica», *Sin Permiso*, núm. 4.
- 16 De manera clara per a Aristòtil: *Pol.*, 1279b 39 – 1280a 1-3; 1291b 8-13.
- 17 Al llibre *El eclipse de la fraternidad*, Antoni Domènech defineix la fraternitat com l'«elevació de totes les classes “domèstiques” o civilment subalternes a una societat civil de persones plenament lliures i iguals. I això implica una redistribució de la propietat de manera que el “dret a l'existència” quedi assegurat universalment».
- 18 *Commentaries on the Laws of England*, Llibre II, capítol 1. Accessible a l'edició electrònica de la Yale Law School: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/blackstone_bk2ch1.asp.
- 19 L'opinió que tenia Thomas Jefferson sobre Blackstone és molt interessant i significativa: «Sembla que regna l'opinió segons la qual Blackstone és per a nosaltres com l'Alcorà per als mahometans, que hi trobem tot el que és necessari i que el que no hi trobem no és pas necessari». Thomas Jefferson (1999): *Political Writings*, a cura de J. Appleby i T. Ball, Cambridge (Mass.): Cambridge University Press.

- 20 Com especifica Bertomeu (2005): «Republicanism y propiedad». Disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/republicanismo-y-propiedad> (últim accés, 2 de gener de 2019). «Des del punt de vista jurídic, el concepte liberal de propietat ha estat desenvolupat pel Codi Napoleònic; l'article 544 defineix la propietat com el dret de gaudir i de disposar de les coses de la manera més absoluta. Això vol dir que enclou els drets fonamentals següents: el de gaudir-ne, que implica utilitzar una cosa (*jus utendi*) i percebre'n els fruits (*jus fruendi*), i el de disposar-ne (*jus abutendi*), és a dir, transferir-ne el domini a un tercer».
- 21 Com també s'insisteix reiteradament en la molt recomanable tesi doctoral de Bru Lain (2016): *Democracia y propiedad en el republicanismo de Thomas Jefferson y Maximilien Robespierre*.
- 22 El fet que Robespierre hagi estat escarnit i calumniat tot just després de mort per intel·lectuals, polítics i propagandistes de la dreta política és completament normal i fins predictable, però que la major part de l'esquerra no hagi tingut gaire més simpatia per aquest polític i pensador ja no és tan normal ni predictable. La genial obra (inconclusa) d'Albert Mathiez sobre la Revolució Francesa conté un aclaparador dipòsit de dades a aquest respecte. Vegeu especialment Albert Mathiez (1988): *Robespierre* (París: Messidor/Les Éditions sociales).
- 23 Casassas i Raventós (2008): «Propiedad y libertad: doce tesis sobre la defensa republicana de la RB». Disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/propiedad-y-libertad-doce-tesis-sobre-la-defensa-republicana-de-la-renta-bsica> (últim accés, 3 de gener de 2019).
- 24 A «El republicanismo y la crisis del rawlsismo metodológico», *op. cit.*
- 25 Fixem-nos que els drets no constitutius, és a dir, els instrumentals, sí que són alienables. El dret públic ens impedeix vendre la nostra ciutadania. I també impedeix subscriure contractes privats d'esclavitud voluntària. Alguns filòsofs liberals/llibertarians no tindrien cap problema amb aquests contractes voluntaris d'esclavisme.
- 26 Roosevelt, F.D. (1935): *State of the Unions 1933-1945*, Groningen: University of Groningen (Department of Alfa-informatica).
- 27 Per a una anàlisi històrica, filosòfica i política de la caritat, vegeu la primera part de Daniel Raventós i Julie Wark.
- 28 Cada vegada són més els sindicalistes que ho veuen clarament. No els sindicats, llevat d'algunes excepcions honroses. La conflictiva relació, fins ara, entre la majoria de sindicats i la renda bàsica, amb una insistència especial en els punts de debat, s'aborda a Daniel Raventós (2016): «Los sindicatos y la renta básica», disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/los-sindicatos-y-la-renta-basica> (últim accés, 4 de gener de 2019). Alguns partidaris de l'anomenat treball garantit encara entenen menys l'increment del poder de negociació dels treballadors que representaria una renda bàsica. A aquest respecte, vegeu Jordi Arcarons, Daniel Raventós i Lluís Torrens (2015): «El "trabajo garantizado" de Izquierda Unida y el "plan de garantía de rentas" de Podemos contra la pobreza: unas propuestas muy pobres». Disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/el-trabajo-garantizado-de-izquierda-unida-y-el-plan-de-garantia-de-rentas-de-podemos-contra-la> (últim accés, 25 de juny de 2018).
- 29 *Pol.*, 1260b.
- 30 Per a una anàlisi de la concepció republicana de Locke, vegeu Jordi Mundó (2005): «Autopropiedad y Renta Básica», disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/autopropiedad-y-renta-bsica> (últim accés: 05/05/2018) i Jordi Mundó (2017): «La constitución fiduciaria de la libertad política (Por qué son importantes las coyunturas interpretativas en la filosofía política)», *Isegoría*, núm 57.
- 31 Philip Pettit (2008): «¿Un derecho republicano a la renta básica?», *Sin Permiso*, núm 4.
- 32 Aquest apartat es basa parcialment en Daniel Raventós i Julie Wark (2018): «Universal Basic Income: Left or Right?», disponible a <https://www.counterpunch.org/2018/04/06/universal-basic-income-left-or-right/> (últim accés, 15 de novembre de 2018).
- 33 El títol d'un dels seus darrers llibres, del 2016, és prou explícit: *In Our Hands: A Plan to Replace Welfare State*.
- 34 Daniel Raventós (2018): «Renta Básica y sesgos cognitivos». Disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/renta-basica-y-sesgos-cognitivos> (últim accés, 2 de març de 2019).
- 35 Robert Skidelsky i Edward Skidelsky (2013): *How Much is Enough?*, Nueva York: Other Press.
- 36 Es pot consultar a <http://www.redrentabasica.org/rb/nueva-encuesta-una-mayoria-social-catalana-por-la-renta-basica-la-poblacion-catalana-no-dejaria-de-trabajar-con-una-renta-basica/> (últim accés, 2 de març de 2019).
- 37 Es pot consultar a <http://basicincome.org/wp-content/uploads/2017/05/DR-2017-survey.pdf> (últim accés, 2 de març de 2019).
- 38 Carol Pateman (2006): «Democratizing Citizenship: Some Advantages of a Basic Income», dins B. Ackerman, A. Alstott i P. Van Parijs (eds.): *Redesigning Distribution*, Londres-Nova York: Verso.
- 39 Aquest apartat es basa en bona part en l'obra de Jordi Arcarons, Daniel Raventós i Lluís Torrens (2017): *Renta Básica Incondicional. Una propuesta de financiación racional y justa*, Barcelona: Serbal. En podeu llegir un avanç resumit a Jordi Arcarons, Antoni Domènech, Daniel Raventós i Lluís Torrens (2014): «Un modelo de financiación de la Renta Básica para el conjunto del Reino de España: sí, se puede y es racional», disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/un-modelo-de-financiacion-de-la-renta-bsica-para-el-conjunto-del-reino-de-espa-s-se-puede-y-es> (últim accés: 02/01/2019). Així mateix, trobareu un resum de la filosofia i del projecte de finançament als dos darrers capítols de Daniel Raventós i Julie Wark (2018): *Against Charity* (Petrolia, CA: Counterpunch-AK Press), de pròxima publicació en català a l'editorial Arcàdia (traducció d'Albert Serra) i en castellà a l'editorial Icaria (traducció de Daniel Escribano).
- 40 Daniel Raventós (2018): «Renta básica incondicional, una propuesta racional y justa: algunas razones». Disponible a <http://www.sinpermiso.info/textos/renta-basica-incondicional-una-propuesta-racional-y-justa-algunas-razones> (últim accés, 17 de novembre de 2018).
- 41 Jordi Arcarons, Daniel Raventós i Lluís Torrens (2017): *Renta Básica Incondicional. Una propuesta de financiación racional y justa*, *op. cit.* Aquest apartat es basa fonamentalment en aquesta recerca.
- 42 Els motius d'aquesta exclusió són simplement tècnics, ja que aquestes comunitats, com que no estan dins l'anomenat sistema comú, podien distorsionar algunes dades. En tot cas, com que es tracta de comunitats d'una riquesa superior a la mitjana de l'Estat, si les haguéssim inclòs els resultats haurien estat més favorables als nostres propòsits. Al cap i a la fi, uns anys abans els mateixos autors havíem fet un estudi amb la mateixa tècnica per a la província de Guipúscoa, no amb una mostra, sinó amb la totalitat dels IRPF de la província, que havien estat cedits pels serveis d'Hisenda de la Diputació Foral. L'arxiu del resum de l'estudi es pot descarregar aquí: http://www.redrentabasica.org/rb/rbantigua_1107/ (últim accés, 17 de novembre de 2018).

- 43** Això de la cinquena part de la quantitat fixada per als adults mereix un comentari breu. Tothom sap que el cost que representa la vida d'una persona és més baix que el cost de cinc persones, encara que sigui a la mateixa llar. Però no cinc vegades menys. Un criteri utilitzat per l'OCDE anomenat escala d'Oxford és que el primer adult de la família computa al 100%, els altres adults el 70% i els menors de 14 anys el 50% (encara que l'OCDE també fa servir altres escales, com ara l'anomenada «OCDE modificada»: el primer adult computa també al 100%, els adults addicionals el 50% i els menors de 14 anys el 30%). Així, el nombre d'unitats de consum en una llar es calcula de la manera següent: nombre d'unitats de consum = $1 + (a-1) \times 0,7 + b \times 0,5$ (a és el nombre d'adults i b és el nombre de menors). De manera que en la proposta de finançament, una llar amb tres persones adultes i un menor percebria 23.907 euros i, segons l'escala d'Oxford, 21.664 euros; tot i que hi pot haver una petita distorsió per les edats considerades, 18 anys en el nostre cas i 14 en el de l'OCDE. I el llindar de pobresa no deixa de ser una convenció (com hem vist: el 60% de la renda mediana dels habitants d'una zona geogràfica), més relacionada amb la desigualtat que no pas amb un indicador objectiu de pobresa o necessitat material. Si ens inclinem per la renda bàsica individual i no familiar, no és per una qüestió tècnica, sinó perquè considerem, entre altres motius, que una renda bàsica afavoreix les dones precisament pel fet de ser individual.
- 44** Per *estalvi* ens referim, és clar, a les quantitats que ara l'Estat ha de pagar i que no ho faria amb una renda bàsica.
- 45** El tipus únic ha despertat les alarmes de més d'un crític, diguem que no gaire reflexiu, al model explicat. Efectivament, un tipus únic sense renda bàsica pot ser molt regressiu. Com expliquem tot seguit detalladament, un tipus únic combinat amb una renda bàsica exempta d'IRPF és altrament progressiu. Addicionalment, el model de simulació explicat permet la introducció de diferents trams i tipus per al finançament de la renda bàsica. Si en aquest text concretem el model de tipus únic és a l'efecte de simplificació.
- 46** Altres indicadors de progressivitat com els índexs Kakwani i Suits confirmen la gran progressivitat de la reforma proposada.
- 47** Hi ha qui ha objectat que, en variar el llindar de pobresa amb aquesta proposta, hi hauria igualment un percentatge de persones per sota d'aquest llindar i, per tant, hi continuaria havent pobresa. És una objecció interessant perquè denota una manera d'entendre el finançament de la renda bàsica que no és el que suggereix la proposta, però resulta errònia perquè matemàticament és perfectament possible mostrar que tot el món estigui per damunt del 60% de la mediana. Tenim exemples d'aquesta simulació en què és així. Es tracta d'una gran redistribució de la renda i, per tant, el llindar no té per què moure's. Si se suposa erròniament que es tractaria de continuar igual com fins ara i, a més, afegir-hi la renda bàsica, aleshores sí que seria correcta aquesta interpretació. Però no és el cas.
- 48** Aquesta relació es desenvolupa amb més detall a Lluís Torrens (2013): «¿Por qué sí a la renta básica universal? Por una salida urgente de la crisis basada en la RB y el reparto del tiempo de trabajo», *Sin Permiso*. <http://www.sinpermiso.info/textos/por-qu-s-a-la-renta-bsica-universal-por-una-salida-urgente-de-la-tesis-basada-en-la-rb-y-el-reparto> (últim accés, 2 de març de 2019).
- 49** O l'informe de Capgemini del 2017, segons el qual 224.000 persones (el 0,48% de la població) disposaven ni més ni menys que de 560.000 milions de dòlars a Espanya. Recordem que la despesa en pensions el mateix any va ser de 139.000 milions, és a dir, el 25% de la riquesa que acumula aquest 0,48% de la població.
- 50** Vegeu-ne un avanç per a Barcelona: Jordi Arcarons, Daniel Raventós i Lluís Torrens (2018): «Nuevo modelo de financiación de la Renta Básica», *Sin Permiso* <http://www.sinpermiso.info/textos/nuevo-modelo-de-financiacion-de-la-renta-basica> (últim accés, 2 de març de 2019).